

LiteratUral

LiteratUral

Redigit

János Pusztay

XIII soome-ugri kirjanike kongressi auks

**12 KAUNEIMAT
UNGARI NOVELLI
(ANTOLOOGIA)**

Koostaja:

BALÁZS FŰZFA

Nemzetek Háza – Collegium Fenno-Ugricum
Badacsonytördemic

2015

HU ISSN 2061-182X

ISBN 978-963-9876-83-5

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Nemzetek Háza – CFU

© Fűzfa Balázs
© Pusztay János
© NH – Collegium Fenno-Ugricum

OOK-Press Kft.
Veszprém

SISUKORD

JÓKAI, MÓR: Kes üheksast?	7
MIKSZÁTH, KÁLMÁN: Talumees vikatit ostmas	14
TÖMÖRKÉNY, ISTVÁN: Lahing sõduriga	20
KARINTHY, FRIGYES: Barabas	26
MÓRICZ, ZSIGMOND: Barbarid	30
KOSZTOLÁNYI, DEZSŐ: Vöti	47
SARKADI, IMRE: Mürsepp Kelemen	54
SÁNTHA, FERENC: Meid oli palju	60
OTLIK, GÉZA: Kunstnik ja surm	70
MÁNDY, IVÁN: Modell	74
HAJNÓCZY, PÉTER: Sipilgas ja rohutirts	80
ÖRKÉNY, ISTVÁN: Ballaad luule väest	82

Mór Jókai

KES ÜHEKSAST?

Elas kord suures Pesti linnas üks vaene kingsepp, kes ei suutnud kuidagi oma ametist jõukaks saada.

Mitte sellepärast, nagu oleksid inimesed kokku leppinud, et edaspidi nad saapaid ei kannu, ega ka mitte seetõttu, nagu oleks magistraat käskinud saapaid edaspidi poole hinnaga müüa, ka tööd tegi vagur mees hästi, kunded ise kaebasid, et ei suuda läbi kulutada, mis too oli kord õmmelnud: tööandjaid oli tal küll, talle ka maksti ausasti, keegi ei lasknud maksmata arvega jalga, ja ometi ei suutnud János haljale oksale jõuda, nagu saksa keeles öeldakse, sageli oli ta lähedal sellele, et ükskõik millist kuivanud oksa sobivaks pidada, et sealt alla vaadata. See oli tal muidugi ainult tühi lora; isand János oli õige ristiinimene ja ristiinimene ei poo end üles, ükskõik kui suures kitsikuses ta ka ei oleks.

Meister János ei suutnud mingit rikkust koguda nimelt seepärast, et teisest küljest oli Jumal teda nii väga õnnistanud, et tal igal aastal laps sündis, kord poiss, kord tüdruk, ja kõik terved kui purikad.

„Oh, taevake!“ õhkas meister János iga järjekordse numbri juures sageli, kui neid sai kuus, sai seitse, sai kaheksa; millal selle pika rivi lõppu kord punkt tuleb? Siis aga tuli üheksas; naine suri ja sellega oli lool punkt.

Meister János jäi üheksa lapsega maailma üksi.

Eh, eks ole sellega nii mõndagi öeldud.

Kaks-kolm neist käisid juba koolis, üht-kaht tuli käima õpetada, üht süles kanda, keda sööta, kellele putru keeta, seda riidesse panna, toda vannitada ja

kõigi tarvis raha teenida! Kulla vaderid, see pole just kerge töö: katsugu keegi vaid järele.

Kui tuli kingi valmistada, siis korruga üheksa paari! Kui tuli leiba lõigata, siis korruga üheksa käärul! Kui voodit teha, siis oli kogu tuba ühekorraga uksest aknani üks suur voodi, pungil täis pisemaid, suuremaid, heledaid ja tumedaid peanuppe!

„Oo, mu Issand ja Kaskija, küll oled sa mind õnnistanud,“ õhkas vagur käsitöeline korduvalt, kui veel pärast südaööd tööpingi juures saapaid tallutas, et ta kogu selle hulga hingede kehasid jõuaks toita, ja hurjutas kord üht, kord teist, kes end magades halvasti ülal pidas. Üheksa on üheksa, kena ümar number. Aga tänu Jumalale polnud nurisemiseks põhjust, kõik üheksa olid terved, puhta südamega, ilusad ja head, õnnistatud osavate käte-jalgade ja hea seedimisega. Ja pigem olgu üheksa käärul leiba kui üks ravimipudel, pigem üheksa voodit üksteise kõrval kui üks kirst nende seas. Hoidku hea Jumal selle eest iga isa ja ema, et temalt ükski ära võetaks, isegi kui talle kaheksa tükki alles jääb.

Meister Jánosi lastel ei olnud mõtteski surra. See oli juba ette kindlaks määratud, et kõik üheksa töötavad elu läbi ega loovuta oma kohta kellelegi. Ei teinud neile häda ei vihm, ei lumi ega kuiv leib.

Ühel jõuluõhtul naasis meister János hilja õhtul suurest ringijooksimisest, viies koju kõiksugu valmis töid, raha oli laekunud väheke, mida oli vaja tema ameti ja päevaste vajaduste katmiseks. Kodu poole tõtates nägi ta kõigis tänavasoppides laudu, mis olid kaetud kuldsete ja hõbedaste tallede ja kompvekkidega, mida vagurad kaubitsejad sellistele lastele müütavad, kes end hästi ülal peavad. Enne küsivad nad kinnitust hea käitumise kohta, et mitte kogemata pahadele lastele müüa. Meister János peatus mõnes kohas: äkki peaks ostma? Kuidas? Kõigile üheksale?

Seda oleks palju. Ühele? Et teised teda siis kades-taksid. Ei, küll tema neile jõulukingi teeb, ilusa ja hea, mis ei purune, ei kulu ja mille üle kõik rõõmu saavad tunda, ometi ei saa üks seda teistelt ära võtta.

„Noh, lapsed: üks, kaks, kolm, neli, olete kõik siin,“ ütles ta koju oma üheksapealise perekonna keskele jõudes. „Kas te teate, et täna on jõuluõhtu? See on püha. Väga rõõmus püha. Täna õhtul me ei tööta, vaid rõõmustame üheskoos.“

Lapsed rõõmustasid selle üle, et sel õhtul tuleb rõõmustada, nii väga, et maja pidi lausa lendu tõus-ma.

„Oodake vaid, kui ma teile veel selle kauni laulu selgeks õpetan, mida ma oskan. Ma oskan imeilusat laulu, hoidsin seda tänaseks päevaks, jõulukingitu-seks!“

Põngerjad ronisid suure kisaga isa sülle ja kaela, pidid ta selle ilusa laulu pärast vaat et pikali lükkama.

„Noh! Mis ma ütlesin! Kui te hästi käitute. Ja siis tuleb kenasti rivis seista. Niimoodi, kes on suurem, see ettepoole, kes väiksem, see tahapoole.“

Nii seadis ta nad kenasti ritta nagu oreliviled. Kaks kõige väiksemat jäid isa põlvedele ja kätele.

„Nüüd aga olgu vaikus! Enne laulan mina ette, siis aga teie minu järel.“

Seda öelnud, võttis meister János roheline mütsi peast ja alustas tõsise harda näoga ilusat kõlavat laulu, mis algab nii:

„Jeesus Kristuse õndsas sünnipäeval ...“

Suuremad poisid ja tüdrukud õppisid viisi esimese kuulamisega selgeks, väiksematega oli rohkem tegu, need vedasid laulu kiiva ja läksid rütmist välja, lõpuks oskasid seda kõik ja siis oli rõõm suur, kui kõik üheksa korraga peenikese ja veel peenema häälega seda ilusat laulu leelotasid, mida inglid ise tollel tähelepanuväärsel ööl laulnud olid ja vahest veel

nüüdki laulavad, kui nii ilusa üheksa süütu hinge siira rõõmu harmooniline hääl neilt sealt ülalt kaja palus?

Kindlasti rõõmustasid nad seal ülal taevas laste laulu üle.

Seda vähem aga rõõmustati ülal teisel korrusel. Seal elas üks vallaline rikas härra, ihuüksi üheksas toas: ühes istus, teises magas, kolmandas suitsetas piipu, neljandas lõunastas, kes teab, milleks kasutas ülejäänuid?

Sel polnud ei naist ega lapsi, küll aga oli tal nii palju raha, et ta ei teadnud isegi, kui palju.

See rikas härra istus õhtul just oma kaheksandas toas ja mõtiskles selle üle, miks ei ole toidul maitset, miks ei ole lehtedes midagi huvitavat, miks ei ole neis suurtes tubades piisavalt õhku, miks ei ole tal pehmes voodis rahulikku und, kui meister János esimese korruse toast hakkas esiti aeglaselt, siis aga aina valjemini üles tema juurde kostma toda rõõmule sütitavat laulu.

Esiotsa ei tahtnud ta seda tähele panna, lootes, et küllap sellele lõpp tuleb, aga kui nad juba kümnendat korda alustasid, ei suutnud ta asja kauem taluda.

Ta murendas tükkideks kustunud sigareti ja läks öökuues alla kingsepa eluasemesse.

Need lõpetasid just salmi, kui ta nende juurde sisse astus, meister János tõusis suure härra ees aupaklikult kolmejalgselt toolilt püsti.

„Teie olete kingseppmeister János, eks?“ küsis rikas härra temalt.

„Just nii, teie teenistuses, auline härra, soovite ehk paari lakk-kingi?“

„Ma ei tulnud sellepärast. On teil vast palju lapsi.“

„Seda küll, auline härra, nii väikseid kui suuri. Palju suid, kui asi puudutab söömist.“

„Veel rohkem suid, kui nad laulavad. Kuulge, meister János, ma tahan teist õnneliku inimese teha.

Andke üks oma lastest mulle, võtan ta endale pojaks, lasen üles kasvatada, ta käib minuga välismaal reisis, temast saab isand, kes saab ka teisi aidata.“

Seda kuuldes läksid meister Jánosil silmad suureks nagu tõllarattad, see oli suur asi! Ühest lapsest isand teha. Keda see mõtlema ei paneks?

Kuidas siis ei anna? Muidugi annab! See on ju suur õnn!

„Valigu härra nende hulgast kärmesti üks välja ja läki.“

Meister János asus valima:

„See on Sándorike. Teda ma ei anna. Ta on hea õppija, temast peab saama preester; see on teine, tema on tüdruk, tüdrukut auline härra ei taha; Ferencike: tema aitab mind juba ametis, temata ma hakkama ei saa; Jánosike: näe, see on minu nime järgi ristitud, teda ei saa ma anda; väike Józsi: tema on täitsa ema moodi, otsekui näeksin teda, mis saaks, kui teda enam poleks? Siis tuleb jälle üks tüdruk, see ei loe; siis on Palike. See oli ema lemmik; vaene naine keeraks end hauas ringi, kui ma ta võõrale annaksin; ja need kaks on veel väga väikesed, mida auline härra nendega peale hakkaks?“

Läks nii, et ta oli juba lõppu jõudnud, kuid ei suutnud valida. Siis alustas ta altpoolt ülespoole, aga ikkagi oli tulemuseks see, et tema ei tea, missugust anda, sest ta armastas kõiki.

„Noh, põngerjad! Valige ise, kes teist tahab minna, suureks härraks saada, tõllas sõita? Öelgu, astugute, kes tahab.“

Vaene kingsepp pidi seda öeldes nutma puhkema, lapsed aga tõmbusid selle õhutamise peale tasapisi kõik tema selja taha. Kes haaras isa käest, kes jalast, kes nahkpõllest, lapsed klammerdusid tema külge ja pugesid suure härra eest peitu.

Meister János ei pidanud viimaks enam vastu, vaid varises nende keskele põlvili, haaras nad sülle ja hakkas nende peade kohal nutma, need aga koos temaga.

„Ei saa, auline härra, ei saa. Paluge minult ükskõik mida maailmas, aga oma lapsi ei anna ma kellelegi, kui Issand nad juba mulle on andnud.“

Rikas härra ütles selle peale, et eks ta ise teab, aga tehku siis vähemalt niigi palju tema meeleheaks, et ärgu oma lastega enam laulgu ja võtku temalt selle ohvri eest vastu tuhat pengöt.

Meister János polnud „tuhandet pengöt“ seni isegi välja öelduna kuulnud, nüüd aga hoidis seda pihus.

Auline härra läks tagasi oma tuppa igavlema, meister János aga vahtis suuril silmil seda tundmatu kujuga tuhandeforintist rahatähte, pani selle siis kartlikult kasti luku taha, võtme taskusse ja vaikus.

Ka põngerjad olid vait. Laulda ei tohtinud.

Suuremad lapsed kõssitasid mornilt toolil ja vaigistasid väiksemaid, et ei tohi laulda, muidu suur härra üleval kuuleb.

Meister János ise käis vaikides toas edasi-tagasi ja peletas tõredalt eemale oma kadunud naise lemmiku, väikese põngerja, kui see tema juurde läks ja palus, et isa talle uuesti ilusat laulu õpetaks, sest see oli tal juba meelest läinud.

„Ei tohi laulda.“

Siis istus ta tusaselt pingi juurde ja asus hoogsalt lõikuma, nikerdas ja lõikus, kuni korraga tabas end ümisemast: „Jeesus Kristuse õndsas sünnipäeval ...“

Esiti lõi ta endale käega suu pihta, siis aga vihas-
tas, virutas haamriga pingile kõva paugu, tõukas tooli eemale, avas kasti, võttis tuhandeforintise välja ja jooksis teisele korrusele aulise härra juurde.

„Hea armuline härra! Palun alandlikult, võtke raha tagasi, loobun sellest, aga las ma laulan, kui mulle meeldib, sest see on rohkem väärt kui tuhat forintit.“

Seda öeldes pani ta rahatähe lauale ja kappas tagasi oma laste juurde, suudles neid kõiki riburadapidi, pani nad oreliviledena ritta, istus nende vahele madalale toolile ja nad hakkasid uuesti puhtast südamest laulma:

„Jeesus Kristuse õndsas sünnipäeval.“

Ja nende meel oli nii rõõmus, nagu oleks see suur maja nende oma olnud. See aga, kellele suur maja kuulus, kõndis ihuüksinda läbi oma üheksa toa ja mõtles endamisi, mida rõõmustamisväärsed teised inimesed küll selles suures igavas maailmas leiavad.

Tõlkinud Reet Klettenberg

Kálmán Mikszáth

TALUMEES VIKATIT OSTMAS

Olin kord tunnistajaks, kui isand Gergely Csomák rauaärisse astus.

„Kena päeva!“ ütles ta.

„Mida teile?“

„Vikatit oleks vaja.“

Kaupmees tormas teda teenindama ja asetas ta ette hulga vikateid. Isand Csomák kõõritas vaenulikult vikatite poole.

„Näidaku isand kahurimärgiga kaupa,“ kostis ta vikatitele põlglikult selga keerates.

Kaupmees pani sõnnimärgiga vikatid tagasi ja tõi mõned kahurimärgilistest.

„Neid leidis seal rohkemgi,“ nipsas talumees.

Kaupmees kandis kõik kahurimärgiga vikatid kannalikult tema ette.

Gergely Csomák libistas pilgu kõigist üle, ent ei oleks mingi hinna eest ühtegi neist puutunud. Ta hakkas kukalt kratsima.

„Noh, mis veel mureks?“

„Õigupoolest vaataksin ikka neid sõnnimärgilisi.“

Ei jäänud muud üle, kui tuli sõnnimärgiga vikatid uuesti tagasi tassida.

Peremees Geregely'l oli nüüd juba vaat et endalgi häbi, ta paistis huupi üht paljudest kätte võtvat.

Esiti pigistas ta kinni parema silma ja vaatas selle nüümoodi üle, siis pigistas kinni vasaku silma, hoides vikatit vertikaalselt, langetas siis tera allapoole, lõpuks aga tõstis pea kohale ja piidles tükk aega altpoolt.

„Ja see?“ pillas ta ükskõikselt.

„Kaks forintit.“

„See vikat?“ küsis isand Csomák pilkavalt. „Ei või olla! See vikat?“

Ta asetas selle pikali kaltsukettale, joonistas varre järele haarates käega õhku kaare, et näha, mis tunne on. Siis tõmbas ta muhkliku põidlagaga üle tera mõlema külje, koputas seda nimetissõrme nukiga neljastviiest kohast, langetas siis põrandale ja painutas põlvel.

„Hm ... Noh ... kas see vikat on tõesti kaks forintit?“

Kaupmees vandus, et ei saa seda odavamalt müüa. Ka tema ise maksis selle eest nii palju.

„Kui see pole korralikult põletatud, kas kuulete, härra.“

„See on kõige peenem Inglise vikat.“

„Ärge tehke nalja, härra. See on kehvast vikatist taotud.“

„See on suurepärase materjal! Peab surmani vastu.“

„Kui nüriks ei lähe,“ lisas Gergely Csomák naerdes.

„Sellist vikatit pole teil veel olnud.“

„Mul? Kelleks härra mind peab?“

„Palun vaadake ainult seda vikatit.“

„Vaadata? Milleks seda vaadata? Vikat on vikat. Üks vikat on samasugune kui teine. Ei vaata ma midagi. See mulle pihku sattus. Aga nüüd laduge karmesti välja, mis te selle eest küsite, mul on turul pakilisi asju ajada.“

„Ütlesin juba, kaks forintit!“

„Kas härra siis halastust ei tunne? Sellise kauba eest kaks forintit küsida. Kui ma vähemasti teaksin, mis ta väärt on.“

Seda öelnud, võttis ta vikati uuesti uurimise alla, tõmbas vihinal läbi õhu, siis aga võttis ja viis riista suurema valguse põhjendusel välja. Lävelt hõikas:

„Kaabu jätsin sisse.“

Väljas tantsitas ta vikatiteral päikesekiiri, mis valatult siledal sinakal lehel jooksid. Ta tõstis tera suu juurde, õhkas sellele ja ootas sügava hardusega, kui suure tüki tema hingeõhk uduga kattis ja kui kiiresti see hajub. Siis kõlistas ta seda sillutisel.

„Kentsakas helin,“ mõmises ta, hiilis siis poodi ja korrutas sealgi sama: „Mulle ei meeldi selle kõla. Kas härra annab selle mulle ühe forinti kaheksakümne kroitseri eest või mitte?“

„Jumal temaga, annan odavamalt. Saate ühe forinti üheksakümnega.“

„See ei lähe, see ei tasu ära. Mu lapsed ütleksid minust lahti. Annate või ei anna?“

„Odavamalt ei saa.“

„Siis Jumal teiega!“

Ta luusis välja, aga ainult tänava keskele, sealt tuli ta joonelt tagasi ja hõikas veel korra:

„Annate või ei anna?“

„Ei anna.“

Kohmetult, pead raputades mudis ta rasvast kaabut käes.

„Ena, nii kange hingega pole mul varem tegemist olnudki. Teate, mis, härra? Pange see vikat siia nurka kõrvale. Ma mõtlen selle üle väljas veel veidi järele.“

Tubli tund aega hiljem tuli ta teise isandaga tagasi.

„Siin ma olen,“ hingeldas ta laubalt high pühkides, „see siin on minu lapse vater Dorozsmast, Istók Komót. Me mõtlesime välja, et ka tema ostab vikati, kui asi juba nii seisab, sest lugu oleks nõnda, et kui me ostame kahekesi kaks vikatit, saame mõlemad odavamalt.“

„Ma ei saa odavamalt anda ... olen juba sada korra öelnud.“

„Kaaluge seda, härra, ärge kiirustage.“

„Sama teeb välja.“

„Te ei anna järele?“ pahvatas ta vihaselt.
 „Ei anna,“ vastas too otsustavalt.
 „Mida ma selle peale ütleva pean?“ proovis ta lepitavat tooni.
 „Öelge, mida tahate. Mina teiega rohkem ei räägi.“
 „Nonoh, pole vaja kohe vihastada. Kui teil sõnadest kahju on, andke siis oma käsi.“
 Nüüd lõi isand Gergely Csomák rauakaupmehele lõbusalt käe pihku.
 „Mis siin kahetseda. Kaup koos!“
 Aeglase pidulikkusega hakkas ta oma vesti lahti nõõpima, pööramata samal ajal pilku nurgast, kus seisis vastu seina toetatud vikat.
 „Aga näe,“ turgatas talle pähe, „see vikat oleks nagu kõveram ja väiksem.“
 Kahtlustaval ilmel takseeris ta poe personali. Haaras siis vikati kätte, proovis selle raskust.
 „See on teine vikat,“ pahvatas ta süngelt, „olgu ma neetud, aga see ei ole minu vikat.“
 Ja äkiliste liigutustega pani ta tinanööbid vestil kinni.
 „Kuidas ei ole sama vikat? Ärge jantige, onu Gergely, või ma kaotan enesevalitsuse!“
 „Ei noh, ei noh ... Võeh, võeh ... Aga miks, pagan, ma siit üldse ära läksin? Ise olen süüdi. Siin ta on! Mida ma nüüd teen?“
 „Aga ma ju räägin, et see on sama vikat.“
 „See siin? Mul on ju silmad peas.“
 Ta tõmbas sõrmega üle tera, painutas seda põlvel, koputas, viis tänavale, lõi vastu sillutist, õhkas peale, tõmbas vikatiga läbi õhu ja vaarus kurvvalt sisse.
 „See ei ole see vikat! Seepärast ei saa ma sulle anda rohkem kui neli paberforintit.“
 „Ärge tehke nalja. Kui vikat ei meeldi, siis seal on ülejäänud, valige endale teine.“

„Seda viga ma ei tee, et kogu vaeva otsast alustan. Las jääda see vikat, aga sündsana hinnaga, mis ta väärt on.“

„Ei sõnagi enam.“

„Mis? Kas tõesti pean mina kahju kandma? Hüva. Nü et härra võtab minult tõepoolest selle liigse hinna? Kas see tema hinge ei koorma?“

„Makske nüüd ja ärge jutlustage siin.“

„Hästi,“ hüüatas isand Gergely Csomák mõrult. „Las olla härral õigus. Aga lõikame selle õiguse pooleks, et ka mina ebaõiglust kannatama ei peaks. Tee me ühe paberforinti pooleks.“

„Ma ei poolita.“

„Siis on teie raha siin! Sähke!“

Ta asus uuesti vesti nõöpima, selle sisetaskust õngitses ta suure vaevaga välja suka, mille põhjast võttis välja üheforintise rahatahe ja andis kaupmehele.

„Ülejäänud loen kohe välja.“

Vesti välimisest taskust tõmbas ta välja ühe kahekümne, teisest neljakroitserise ...

„Mis see nüüd teeb? See on kakskümmend neli ...“

Ta torkas käe püksitaskusse, kus leidis 33 kroitserit.

„Kakskümmend neli ja kolmkümmend kolm on viiskümmend seitse ... Palju veel puudu on?“

„Veel kolmkümmend kolm kroitserit ...“

„Just,“ lisas ta vagural ilmel, „aga need saan vaevaga kokku.“

Ja otsides passis ta süütu vagura näoga kaupmehe meeleolu.

„Hops ... see tähendab ... Pean'd pea. Kuhu ma ta paningi? Mis sa arvad, vader? Ahhaa, siin räti-nurgas ...“

Valge marliräti nurga sisse oli tõesti kakskümmend kroitserit seotud.

„See on seeme, härra,“ ütles ta lahkelt, „sealt ei võta Jumalgi, kust midagi ei leia.“

„Veel kolmteist kroitserit,“ kiirustas kaupmees halastamatult tagant.

„Ärge jantige, härra. Milleks see hea on? Nüükuinii sain halvema vikati, kui pidanud oleks. Pealegi pole mul krossigi, jätsin vankrile kuuekäisesse, te ju ei taha ometi, et ma nende mõne filleri pärast nii kaugele lидуks. Küll ma teine kord ära maksan.“

„Mul on kogu summat vaja. Minge tooge raha ära, vikat ei jookse seni kuhugi.“

Aga selle peale läks Gergely Csomák vihast põlema:

„Mis? Kas mul pole siis nii palju au? Minu isa ja vanaisa olid kohtunikudki, kas kuulete! Mulle ei ole kellegi armuandi vaja. Ma ei ole viletsate killast. Vader, visake talle need kolmteist kroitserit!“

Seda öelnud, võttis ta solvunult vikati kätte.

„Läki, vader ...“

Poeukselt pöördus ta kahjurõõmsalt ja parastavalt veel tagasi, kehtas õlgu ja hõikas võidurõõmsalt vikatiga vehkides kõlaval häälel:

„Seda aga võin ma härrale öelda, et see oli teie kõige parem vikat, ülejäänud pole midagi väärt.“

István Tömörkény

LAHING SÕDURIGA

János tuli talust linna seekord mitmel põhjusel. Esmajoones huvitasid teda turuhinnad, peale selle tuli osta ka mõned väikesed esemed. Nimelt on vaja rõngast põrsa ninasse, rõngast pendelkella keti otsa, mille lapsed alatasa ära näppavad, lõpuks oleks aga vaja ka maksu maksta.

János teostab viimase toimetuse esimesena ja tuleb maksuametist välja jõukamana. Väljas oli János otsustanud, et maksab kümme forintit, kuid maksis vaid viis, ja nii on ta finantsiliselt jõukam. See on alati lõbus seisund. Nüüd võib juba rõngaid otsida. Ta leiab lausa kaks väga ilusat. Üks sobib kellale, teine tundub aga põrsa ninasse natuke liiga suur, aga sest pole midagi, küll nina kasvab. Nina on kasvuvõimeline. Sellega on ta nüüd ühel pool ja võiks välja minna, kui talle turgatab pähe, et ostab poisile odava märkmiku. Sirgeldagu pigem sellesse kui maja seinale.

See on loomulik. János läheb mänguasjade poodi, vaatab välja pandud esemeid ja ostab mõne fillerist eest väikese märkmiku. See on väga ilus, selg kuldne nagu piiblil.

„Eks paistab, mida poiss sellesse kirjutab,“ ütleb János poodnikule sõbraliku naeratusega. „Teie olete vastutav selle eest, mida poiss sellesse raamatusse toimetab.“

Nii lähevad nad lahku.

Kui aga János peenraha sisaldavat tengelpunga põuetaskusse tahab panna, kukub see maha, sest karvakasukas pole liikumine nii kerge, kui arvata võiks.

János kummardab seda üles võtma ja tema pilk peatub väikesel värvilisel kujul. See on mängusõdur, kes puust käsivarrega au annab, tema kuub on värvitud siniseks, püksid punaseks. Maas vedeleb õnnetu väike sõdur, sest on vormimütsi pidi kaupmehe laual alla kiilunud, aga isegi niimoodi lamades annab ta raugematult au. Loomulikult turgatab Jánosile teda silmates välkkiirelt pähe, et märkmeraamatu kõrval oleks üsna hea viia poisile ka see sõdurnukk.

Kärmesti haarab ta selle maast, surub rahakoti kõrvale ja mõlemad pihku. Ta ajab end püsti ja torkab rusikas käe põuetaskusse. Seal päästab ta pihu valla, sõdur ja rahakott jäävad taskusse, käe aga tõmbab ta avali sõrmi tagasi. Noh, see on korras. Nüüd jätab ta poodnikuga lõplikult hüvasti ja tänaval kohendab ta heatujuliselt kasukat seljas.

Nüüd ei pista ta kätt taskusse, kuni koju jõuab.

Kodus ei ole kedagi, kuna poiss on koolis, naine aga naabertalus, kus on abiks mingi suurema töö juures.

Nüüsiis rakendab János hobused lahti, otsib räästa alt võtme ja läheb majja. Sees on hea soe. János tammub toas natuke ringi, käib edasi-tagasi. Siis mõtleb, kas minna naisele järele või panna kellale rõngas külge.

Talle tulevad meelde märkmik ja sõdur. Tulge välja. Ta pistab käe taskusse ja võtab mõlemad välja. Paneb need lauale, läheb akna juurde, heidab pilgu tummale maastikule ja teele, kas poiss tuleb. Ei ta tule veel.

Ta keerab ringi ja kui ta pilk lauale langeb, teeb ta jahmunult sammu tagasi.

Märkmik lebab laual, kuid sõdur, mille ta oli märkmiku kõrvale pikali asetanud, ei lama, vaid seisab ja hoiab kätt üleval.

„Tohoh,“ ütleb János.

Ta läheb sõduri juurde ja paneb selle pikali.

Aga kui ta käe ära võtab, kargab sõdur kohe püsti, koogutab esmalt paremale ja vasakule, nagu oleks ta vihane, siis aga jääb jäigalt seisma, täpselt temaga vastakuti, ega laseks kätt mingi hinna eest alla.

„Noh,“ kostab János uuesti ja silmitseb sinipunast mehikest nüüd lähemalt.

See on puu, puu. Vähemalt paistab olevat. Ja kuidas on siis võimalik, et ta liigutab?

Ta paneb sõduri nüüd juba kõva vopsuga lauale ja vajutab peale, et see korralikult pikali jääks. Nii ka juhtub. Tema tugev käsi litsub sõduri vastu lauda ja tunda pole mingit liikumist.

Ent kui ta käe äkitselt ära tõmbab, kargab too uuesti püsti, koogutab, jääb jälle tema ees seisma ja vaatab kahe joonistatud silmaga talle otsa.

„Tont sind võtaks!“ hüüab János ja virutab ta uuesti pikali.

Seekord kasutab ta teist taktikat. Ei tõmba kätt äkitselt ära, vaid teeb seda aeglaselt. Ta proovib seda, aga näe, mis juhtub. Kui ta sõrmed vagura ettevaatusega üles kergitab, tõuseb nende järel samamoodi sõdur, kuni ta jälle täiesti sirgelt seisab ja käe Jánosi poole tõstab.

„Mind ära ähvarda,“ ütleb János ja läheb laua juurest toanurka.

Sealt piidleb ta umbusklikult. Nii väljas kui sees valitseb vaikus. Vaikselt hämardub, pustale laskub talvise loojangu tinane loor. Kuulda pole ainsatki häält, leivaahjus praksatavd aeg-ajalt söed ja kopsatavad ahjuseinal. Märkmik lebab laual, János istub ahjupingil, sõdur seisab laual ja vaatab ainiti Jánosit.

Ta ei liigatagi.

Jánosi tungiv pilk on üha nõrgem, lõpuks lööb ta silmad sõduri pilgu ees maha.

„Ma ei varastanud sind,“ kaitseb ta end vaikselt, „sa vedelesid maas. Miks sa siis vedelesid ... Sest olid kinni kiilunud. Ole tänulik, et su üles tõstsin! See ei ole vargus. Mõni teine oleks su samuti ära viinud, kas tead! Ära jõllita mind, sest ma virutan su laua pealt maha. Löön su maha!“

Ta kogub jõudu, läheneb talle ähvardavalt. János valmistub teda juba maha lööma, kui tal tekib uus mõte. Laual on kann, laud selle ümber on märg. Ta haarab äkilise liigutusega sõduri ja surub peadpidi vette.

„Säh sulle, koer!“ koriseb ta ja tema laubale ilmuvad higipiisad.

Ta karjatab, kui käe ära võtab.

Sõdur ei tõuse üles, vaid jääb vette lamama.

János vaatab teda rõõmustades.

„Nüüd siis oled kutu ... Liiguta nüüd, peni!“

Ja ta liigutabki. Suurem heitlevatest pooltest märkab seda kohkudes. Vesi ei suutnud sinist värvi sõdurit täiesti rohelist värvi laua külge kleepida, korraga hakkab ta liikuma ja hopp! Jälle seisab ta sirgelt, enne aga koogutab kätt püsti hoides ette-taha.

Kui see pole ähvardus, siis pole ähvardust maailmas üldse olemaski.

János põrkub eemale, lööb selja vastu voodit ära ja sisiseb valust. Ta saab vihaseks.

„Miks ma su siia tõin!“ hüüab ta. „Ära tee mulle liiga. Ära kaeta mind. Ma teen su pihuks ja põrmuks!“

Ta haarab nurgast kepi ja tahab aupaklikku kaugusse jäädes sõduri sellega pikali suruda. See ei õnnestu. Mehike põikleb kepi eest kõrvale ja mida kõvemini János vehib, seda ägedamalt sõdur ähvardab.

Jánosi laup kattub jälle külma higiga. Mida teha, mida teha?

Ah, kõigil tuleb kord surra. Ta lipsab äkitselt lauast mööda, et aknani jõuda. Ta avab selle värisevi käsi. Siis pöördub ta julgelt tagasi, kahmab mehikese suurde kämblasse, nii et see talle täiesti pihku ära kaob.

„Caspar ... Melchior ... Balthasar ...“ ütleb ta ja heidab sõduri aknast välja.

See lendab, lendab tüki maad, kukub siis külmunud kängarde vahele ja veereb süüa-sinna.

János vaatab talle järele.

„Huhh!“ jahmub ta korraga.

Sõdur seisab jälle lumehange otsas, koogutab, viibutab, tõstab käe ja tema pilgus on tugev etteheide.

„Varastasid, varastasid, varastasid ...“

János arwab end sõnu kuulvat ja tema südant pitsitab nimetu kokkumus.

Ja kõige tipuks tuleb poiss just nüüd koolist koju. Teda on tee peal näha. Ta läheneb, János aga tahaks talle hüüda:

„Mine mööda, mine mööda!“

Aga ta ei suuda. Õudusega, tardunult näeb ta aknast, et poiss märkab sõdurit, tõstab selle üles ja toob võidurõõmsalt tuppa.

Juba ukse juurest hüüab ta:

„Vaadake, isa, vaadake ...“

Isa uriseb ja tõstab keelavalt käed.

„Ära too sisse! Ära too süüa! Ma just võitlesin temaga ...“

Poiss ei mõista. Väikese inimese silmad vaatavad armastusega veel väiksemat inimest ja ta hüüab naerdes:

„Vaadake, tal on allotsas tina. Kui ta pikali panen, kargab püsti. Vaadake ometi!“

Nüüd lahtub Jánosi tardumus, õudus ja sisemised kired vaibuvad.

„Oo!“ ohkab ta kergendatult. „Selles on tina.“

Siis teeb ta häbeliku liigutuse, et oma senist vägi-
valda põhjendada.
„Ma arvasin, et hing.“

Frigyes Karinthy

BARABAS

Kolmanda päeva koidikul aga astus ta hauakambri kitsast uksest välja ja hakkas tasakesi mööda teed minema. Kahel pool teed suitsesid mustad varemed. Alt, kuivanud kraavi põhjast leidis ta esimese nende hulgast, kes Pilaatuse maja ees Barabase nime olid hüüdnud. Ta ulgus mustaks tõmbunud keelega punaste pilvede poole.

Ta jäi seisma ja kostis vaikselt:

„Ma olen siin.“

See aga vaatas talle otsa ja hakkas nuuksuma.

„Rabi! Rabi!“ nuutsus ta.

Ja meister jätkas vaguralt:

„Ära nuta. Tõuse ja tule minuga. Sest ma lähen tagasi Jeruusalemma Pilaatuse maja ette ja küsin uue otsuse endale ja teile, kes te Barabase valisite ja kellega Barabas seda tegi.“

Sant aga ajas end püsti ja haaras tal rõivastest.

„Meister!“ hüüdis ta pisaratesse lämbudes, „oo meister, ma tulen! Ütle, kuidas ma end päästa saaksin! Ütle, mis ma tegema pean! Ütle, mis ma ütleva pean!“

„Mitte midagi,“ ütles tema vaguralt, „ainult seda, mida oleksid pidanud ütleva kolm päeva tagasi, kui Pilaatus verandal seisis ja teilt küsis: „Kumma neist kahest ma vabaks lasen, mõrtsukas Barabase või Naatsaretlase?“

„Oh, mind sõgedat!“ hüüatas sant ja tagus rusikaga vastu pead, „oh, mind sõgedat, kes ma hüüdsin Barabase nime! Barabase, kes on mu sellisesse olukorda tõuganud.“

„Hea küll,“ jätkas meister leebelt, „tule nüüd minuga Pilaatuse maja ette, ära hooli millestki, ära pööra millelegi tähelepanu, ainult mulle, ja kui ma sulle käega märku annan, hüüa kogu südamest ja täiest kõrist: „Naatsaretlase!“, nagu hüüaksid sa: „Minu elu!““

See aga järgnes talle.

Ja nad leidsid teel teisegi hädalise, kellelt Barabas oli võtnud maja ja naise ja lapse ja temal endal silmad peast torgata lasknud.

Ja ta puudutas käega tasakesi mehe laupa ja kostis:

„See olen mina. Tule minuga Jeruusalemma ja kui ma sind käega puudutan, hüüa: „Naatsaretlase!“, nagu hüüaksid sa: „Mu maja! Mu lapse! Mu silmalvalguse!““

See aga puhkes nutma ja järgnes talle.

Ja nad leidsid veel kolmandagi, kelle käed ja jalad olid kõiega kokku köidetud ja talle kaela tõmmatud, tema enda aga oli Barabas nägupidi haisvasse mutta surunud, täide ja roomajate hulka. Ja ta läks tema juurde, päästis valla tema köidikud ja kostis nii:

„Ma tunnen sind. Sa olid luuletaja, kes kuulutas hinge kirkastunud lendu. Tule minuga ja kui ma käega märku annan, hüüa: „Naatsaretlase!“, nagu hüüaksid: „Vabaduse! Hinge ja mõtte vabaduse!““

See aga suudles tema sandaale ja anus vaid silmadega, sest tema suu oli veel pori täis.

Ja nii läksid nad edasi ja nendega liitus üha rohkem halvatuid, lombakaid ja sandistunud pidalitõbiseid, kelle Barabas oli hävitanud. Ja kõik tagusid omaette nuttes rindu ja anusid teda, et ta käega märku annaks, kui tuleb hüüda: „Naatsaretlase!“, nagu hüüaksid nad: „Rahu! Rahu! Rahu maa peal!“

Õhtuks aga jõudsid nad Jeruusalemma Pilaatuse maja ette.

Pilaatus istus verandal ja õhtustas mõrtsukas Barabasega. Nad istusid prisketena ja läikivate nägudega, jõid raskeid veine ja sõid kuldnõudelt kalleid roogasid: nende erepunased rüüd sirendasid kaugele.

Naatsaretlane aga ilmus talle järgneva rahvasumma eesotsas veranda ette, tõstis naeltega läbi puuritud käed ja hakkas vaguralt kõnelema:

„Paasapühad ei ole veel läbi, Pilaatus. On seadus ja komme, et lased lihavõtete ajal kellegi hukkamõistetutest vabaks, nii nagu rahvas soovib. Rahvas tahtis Barabast ja mind löödi risti – aga ma pidin surnuist tõusma, sest nägin, et rahvas ei teadnud, mida teeb. Ja rahvahulk minu selja taga sai Barabast tundma ja tahab uut seadust – küsi neilt uuesti, nagu seaduse- raamatutes kirjutatud on.“

Pilaatus aga mõtles, kehitas siis õlgu, astus veranda servale, heitis imestava pilgu rahvahulgale ja kostis:

„Kumma ma neist nüüd siis vabaks lasen, Barabase või Naatsaretlase?“

Ja siis andis ta neile käega märku.

Tekkis kohin, rahvasumma hääl kõlas nagu müristamine. Ja rahvasumm hüüdis:

„Barabase!“

Ja nad vaatasid kohkunult üksteisele otsa, sest igaüks eraldi oli hüüdnud: „Naatsaretlase!“

Meister aga kahvatas ja vaatas ringi pöördudes neile otsa. Ja igaühest eraldi tundis ta ära tema näo, kuid neist paljudest nägudest sai õhtuhämaruses üksainus nägu, hüüdsuur lõust, mis irvitas talle juhmilt ja õelalt ja häbitult näkku, tema verised silmad olid vidukil ja tema suust nirises haisvat leent ja tema kõrist kerkis kähe kisendus: „Barabas!“, nagu oleks ta korisenud: „Surm! Surm! Surm!“

Pilaatus aga lõi silmad kohmetunult maha ja ütles talle: „Näed siis! ...“

Tema aga noogutas, läks tasakesi trepist üles ja sirutas käed timuka poole, et see ta kinni köidaks.

Zsigmond Móricz

BARBARID

1

Väike puli tõugu karjakoer ajas kõrvad kikki, nuhtas ja hakkas samas hambaid irevile ajades haukuma.

„Mis on?“ küsis karjus.

Koer hakkas veel ägedamini haukuma.

„Kas linna omad?“ päris karjus.

Koer jäi viivuks vakka.

„Või pusta omad?“

Koer hakkas haukuma.

„No mis sul siis viga on?“

Karjus lesis kasukal, eesli varjus, ega teinud selle asjaga enam tegemist.

Mõne aja pärast märkasid ka mõlemad komondorid lähenevaid võõraid ja alustasid samuti haukumist sügava, kumeda häälega. Nad klähvisid nii õudselt, nagu oleks neid nülitud.

Kuid karjus teadis juba, et keegi tema kaaslasist on tulekul, puli oli talle seda juba selgitanud.

Läks hea tükk aega, enne kui ta sai vastu võtta kaht eeslitega karjust, kes mööda ärakõrbenud pustat liginesid. Nad venisid pikkamisi ning eeslite ees lonkis kaks koera. Puli seisis oma peremehe jalgade juures ega jätnud hetkekski oma vinguvat klähvimist.

Komondorid rahunesid pikkamööda ja tegid tutvust oma saatusekaaslastega. Võibolla isegi tundsid neid koeri. Veidi aega olid nad vait, seejärel haugatasid paar korda, kuid ei võtnud oma haukumise ametit kuigi tõsiselt.

Ainult puli ei jätanud järele, ta kirgus, nagu oleks teda noaga nülitud.

Kui külalised olid karja ligidusse jõudnud, seltsisid komondorid lähenevate koertega, puresid ja häristasid üksteist maas. Üks kahest eeslil ratsutavast karjust käratas nende peale, tõstis kepigi, et mõnele penile kohe virutada, kuid siis loobus ja sörkis edasi kasuka poole.

„Hõi.“

„Teile kah.“

Karjus tõusis küünarnukkidele ja vaatas liginejaid.

Röögatas siis:

„Kõss!“

Mispeale penid vähe sõbralikumalt üksteise puremist jätkasid.

Üks külaline oli juba eeslilt maas ja lähenes pikka- de kooberdavate sammudega.

„Hüva päeva.“

„Teile kah.“

Karjus tõusis austuse märgiks, aga külaline ei väärinud austust, sest tal olid kurjad kavatsused. Ta oli eelmiselgi korral kõrtsis kuulnud, kuidas see oli öelnud, et tema kari on pusta hulkur. Miks ta sedaviisi räägib. Millal temal selline komme on olnud, et karjatab sääli, kuhu ainult vai löödud?

Aga ega ju ligimene kohe välja ei näita, mida tunneb ja mida mõtleb. Andis neile kätt ja ütles:

„Eks roni kah maha.“

Selle peale ronis ka teine karjus eesli seljast maha ja nad ajasid mõlemad eeslid eemale. Need jäid aga seisma ega liigutanud enam, ainult nende nahk võdis kergelt parmude hammustustest. Kuid muidu liigutasid nad vaid kõrvu ega iitsatanudki.

Mõlemad karjused võtsid eeslilt oma kasuka, laotasiid kõrbenud maale ja jäid sellele lösutama. Nõnda

istusid nad vastakuti ja vahtisid enda ette. Ega kõnelnud.

Kõik kolm olid karjakasvatajad, sellised karjused, kes olid terve aasta oma karjaga väljas, ei näinud kunagi külatulesid, kui just mõnikord pidusse või laadale ei juhtunud. Nad olid valjud pusta mehed. Neid ümbritses määratu taevas, ei midagi muud, ja taevas rändasid ainult pilved, maal ei olnud aga muud kui vaid rohutirtsude sirin. Ning üks kүүrakil metspirnpuu nukrutses veidi kaugemal.

Suur kari hulkus kaugemal, sellega oli kaasas poisike, karjuse poeg, nii kaksteist aastat vana poisijõmpsikas. Üks suur kaabulott ja üks väike karjusekuub, üks väikene uudishimu ka, see oligi kogu laps. Nõnda siis hakkas ta karja tagasi ajama ja jõudis oma isa juurde samuti enne loojangut.

Nemad olid aga ikka veel vait. Karjus võib vaikida terved päevad. Kui nad on koos, siis vaikivad koos. Isegi siis, kui ta teist külastab, ka siis ei kõssata.

„Noh aga naine,“ lausus üks külaline.

Kõneleja oli suur punasenäoline mees. Tedretähniline suur tugev mees. Siniste silmade ja ruugete vuntsidega. Millised olid tema juuksed, ei olnud eriti näha, sest kaabu oli kulmudele tõmmatud.

Teinegi külaline urahtas midagi. See oli pisemat kasvu mees, nõbininaga, urkivate silmadega. Imes piipu, luuris, aga ei kõnelnud.

„Eks old siin.“

„Millal?“

„Nädalapäevad.“

„Millal uueste tuleb?“

„Eks kunagi tuleb.“

„Tuled omadega välja?“

„Miskit on.“

„Kaheks nädalaks jagub?“

„Kümneks päevaks.“

„Kümme päeva.“

Jäädi jälle vait.

Nüüd jõudis ka laps kohale. Seisis ainult oma kõverale kepile toetudes ja vaatas sõnatult külalisi. Ta oleks teada tahtnud, mida nood soovivad, milleks nad olid tulnud, kuid ei julgenud rääkida. Ega tahtnudki. Nagu nemad säääl, nõnda ka tema. Pole kohustust.

Juba veeres päike madalasse. Uudishimulikult vaatas temagi neid kolme meest ega teadnud, kes nad on ja mida tahavad. Tal oli koguni kahju, et peab oma karjaga juba lauta minema. Või ehk enne selgub?

Kuid ei selgunud midagi, sest kolm meest ainult lesisid ja tõmbasid piipu. Ja istusid, jalad ristas.

Võõrustaja peremees heitis pilgu enda ümber, tehes seda nõnda, nagu vaataks, kus kari on, tegelikult aga vaatas, kas tema kepp on käeulatuses.

Kui päike loojus, elustus natuke ümbrus. Linnud hakkasid nende kohal liperdama, pisikesed linnud suures parves. Puuviljakärbsed keerlesid pilvedena üles rohust või süit-sealt, kus parajasti jahti pidasid.

„Kuule.“

„Noh.“

„Sul on üks rihm?“

„On.“

„Nägin seda mullu, pühade ajal. Vasest naastudega.“

„On küll.“

„Sihuke tuleks ära müüa.“

„Ära müüa?“

„Noneh.“

„Ei ole müüdav.“

„Ah ei ole?“

„Ei.“

„Mispärast põle?“

„Noh, lihtsalt põle. Iseendale tegin.“
„Iseendale?“
„Iseendale. Ja oma pojale.“
„Ja oma pojale?“
„Talle jah.“
„Teile mõlemile?“
„Noneh.“
Seepeale istusid nad jälle edasi.
Varsti läks päris pimedaks. Pimedus saabus nii äkki, nagu oleks küünal ära puhutud.
„Sa siis ei müü?“
„Ütlesin juba.“
Selle peale võttis suurem karjus oma kepi ja tõmbas vaikselt endale lähemale, nagu kavatseks püsti tõusta. Peremehest karjus ei liigahtanud, pidas vahti nagu komondor ja oli valvel.
„See on su viimane sõna?“
Aga juba kargas peremeeski püsti. Teised kaks tema peale. Üks, kaks raksatasid kepid. Esialgu kaks keppi ühe vastu, seejärel üks kepp peremehe pähe.
See lõi vankuma.
„Ah selleks tulitegi?“
Rohkem ei jõudnud ta midagi öelda, kaks metslast hüppasid talle peale ja löid ta ühe hoobiga surnuks. Karjus lamas juba maas, kuid ikka veel tagusid nad teda.
Poisike oli sealsamas nende juures ja muudkui vaatas. See kõik oli juhtunud nii äkki, et ta ei suutnud liigahtadagi.
„Võta isa rihm ära,“ käskis teda punase näoga mees.
Poiss seisis edasi.
„Otsekohe võtad?“
Laps läks surnukahvatuna ja mehi silmanurgast jälgides isa juurde ning päästis selle võölt rihma lahti.
„Anna süü.“

Laps tõstis rihma üles ja vaatas, kummale see anda. Nõnda ta jäigi vaatama ega pannud tähele, et üks kepp tõusis õhku ja lajatas talle pähe. Ta sai sellise obaduse, et kukkus jalapealt maha ja heitis hinge.

Neli koera, kes enne seda poleks nagu midagi mõistnud, said alles nüüd asjast aru. Kaks komondori kargasid teisele kahele kallale, haarasid üksteisel kõrist ja väherdasid maas. Vere sees, niutsudes, röökides.

Puli kargas punasenäolisele kallale ja pures teda jalast. See lõi teda kepiga ja tagus seni, kuni oli ta ära tapnud.

Nelja komondori ei olnud pimeduses võimalik näha. Nood tümitasid üksteist.

Kaks meest ootasid kepile toetudes, kuni koerad olid lõpetanud, ja kui nad veristena ja haavu lakkudes lähemale tulid, käskis punasenäoline karjus:

„Kraapige.“

Mõlemad koerad hakkasid kraapima. Auku. Kuid töö edenes visalt.

Süis tõid mehed eesli seljast lühikese varrega labida ja aitasid neid.

Kui auk valmis oli, haaras väiksem karjus lapse ja pani auku. Kuid mees oli selle augu jaoks ikkagi liiga suur.

„Too rihm.“

Ta sidus rihma mehele kaela ja tõmbas selle abil auku.

Kui kuu tõusis, oli peremehest karjus koos oma poja ja kolme koeraga maasse kaevatud. Kui vanud sõnnikust tehti kääpale löke ja küpsetati kaasavõetud pekki. Öhtustati hea isuga.

„Noh, see on nüüd tehtud,“ ütles suurem karjus, „hakkame aga minema.“

Ta ajas karja liikvele, mööda pustat hakkas venima kolmsada lammast, kuid nad käisid raskelt, sest

oleksid meelsamini tahtnud öömajale jääda. Nad ei taibanud, miks pidid nad näljastena edasi minema seni nõnda halastavas pustas. Aga kui peab, siis peab. Nende järel käisid neli eeslit ning kaks haavatud komondori.

Karjused aga nosisid rahulolevalt kakku.

2

Kümme päeva pärast seda kõndis üks pikka kasvu tumedapäine naine mööda suurt pustat.

Tal oli seljas valge lõuendist kleit, jalas suured pastlad, nõõriga tugevasti kinni paelutatud, ja pähe oli seotud linane rätik.

Seljas oli tal komps. Ta käis vaevaliselt, kuna oli teel juba kolmandat päeva. Küla oli väga kaugel, ja tema mees ei saanud oma karja karjatamiseks rohu- maad kergelt.

Juba rõõmustas tema süda, kui ta silmas eemal kõverat metspirnipuud. Selle ümbruses tavatses tema mees karja hoida.

Nüüd aga ei näinud ta meest kusagil.

Talu ega küla ei olnud siit just ühe päevatee kaugusel. Meest ei kusagil, ainult paljas pusta. Kui inimene pole oma kohal, siis ei suuda teine teda leida ega otsida. Ta nägi vana tuleaset ja võttis selle juures istet.

Ta kõndis terve päeva neis paigus, mida varasemast mäletas, kuid ei leidnud karjast jälgegi. Ta ei avastanud ei värsket karjateed ega pisikesi säravaid lambapabulaid. Ainult vanad, kuivanud jäljed, mitmenädalased. Vihmagi oli olnud ja tormi, need olid kõik ammu ära pesnud.

Ta jäi öömajale suure hirmuäratava taeva alla ega suutnud mõistusega seletada, kuhu mees oli kadunud. Lühikese tukkumise järel asus ta päevatõusu

poole teele, et kohata teisi karjuseid, kes ehk oskaksid tema mehe kohta midagi öelda.

Ta jõudis paika, kus nägi tõusvat suitsu, lahket suitsu.

See ei olnud tema mees, seda oli juba suitsust näha. Tema mehel vaeseskesel ei oleks olnud tahtmiski tuld põletada, kui just ei pidanud. Talle meeldis toitu kuivalt ja külmana süüa. Hommikusöögi jaoks ei teinud ta kunagi lõket, sõi niisama leiba, pekki ja sibulat. Laitis tule alles lõunaks või õhtuks, et putru või klimpe valmistada, sedagi lapse pärast.

Suured metsikud koerad ründasid teda, kuid tema ei kartnud neid, ta oskas nende keelt, oli ta ju karjuse perest pärit ja ise ka karjuse naine. Koerad klähvisid tema peale, aga ei puutunud teda.

„Tere, head inimesed,“ ta jäi tule juurde seisma.

Seal oli suur punasenäoline karja peremees ja kolm abikarjust.

„Ega te näind, kuhupoole mu mees karjaga läks? Minu mees on too, kes läänekaarde liigub.“

„Kolmesaja lambaga.“

„Kolmesajaga jah. Seesama, just seesama. Karjus Bodri. Sihuke nimi on tal.“

„No istuge ometi, emand.“

Naine aga ainult seisis, kuid et polnud tarvis rääkida, kõssitas ta oma kompsu juures ning kedras-kontidele toetudes puhkas karjuste kombel.

„Noh, mina küll ei tea, kus teie mees on. Läks lääne poole.“

„Kuhu ta nõnda võis minna.“

„Seda ta ei öelnud, kuhu läheb. Lasi jalga Doonau taha.“

„Doonau taha?“

„Kaksteist või kolmteist päeva, kui ta siin käis. Ütles, et tarvis vähekeseks kaduda, et on tegemist sandarmitega.“

„Temal?“
 „Noneh.“
 „Sandarmitega?“
 „Seadusega.“
 „Seda ta mulle ei öeld. Täna saab täpselt kaks nädalat sellest, kui olin siin tema juures. Ta ei rääkind sellest.“
 „Vaikne mees oli.“
 „Vaikne, aga seda oleks öeld.“
 Punase näoga karjus ulatas kahvli, millega liharooga oli seganud.
 „Noh, sööge.“
 „Olen söönd.“
 „Sööge'nd ikka, nigu enda oma sööks. Mul põle kahju.“
 Kuid naine ainult raputas pead. Ei küünitanud kahvli võtma, ei ammutanud katlast, kuigi selles oli hea liha ja puder. Hästi söövad need juba hommikul ajal.
 Ta vaatas lambaid. Nende hulgas oli läbisegi nii segatõulisi lambaid kui ungari villalambaid. Ta vaatas ja vaatas tardunult, justkui vaadanuks enda omasid. Kui tema mees on ära läinud, ei saa tal enam olema ei oinaid ega uttesid.
 „Mäletan veel seda,“ lausus kogukas karjus, „et kui ta siin käis, oli tal üks rihm. Vasknaastudega üle löödud.“
 „See oli täma,“ ütles naine, „talle meeldis see rihm, kandis teist alati vööl.“
 „Küsisin talt, anna ära, ei and.“
 „Ei. Seda põleks ta ilma päälgi kellelegi and.“
 „Lubasin temale kõike, aga ei võtt kuuldagi.“
 „Oh minu kulla mees, minu ainumas,“ naine võpatas ja pani käed risti.
 „Siis ta ütleski, et peab ära minema.“
 „Mainis ta mind?“

„Ei, kuigi küsisin, ei vastand.“
 „Mitte sõnagi?“
 „Nüpaljukest ütles: oli siin. Küsisin, millal. Vist nädalapäevad tagasi. Nii ta ütles.“
 „Ah või nädala? Nõnda ütleski?“
 „Kuis nõnda?“
 „Aga siis saab sellest ju üks nädal, kui ta siin oli.“
 „Üks nädal või?“
 Naine silmitses noormehi enda ümber, kuid need ei teadnud.
 „Need ei ole näinud, sest siis nad polnud veel siin.“
 „Kus nad olivad?“
 „Kes siin, kes sääl.“
 „Ah uued?“
 „Uued või mitte, nad põld minuga koos.“
 „Ikkagi, miks ta siis tuli?“
 „Noh, tuli. Jõudis karjaga siia, väheke tusase möega. Miskit pidi tal olema, sest oli väga vaikne.“
 „Tema oli,“ lausus naine. Kuivi silmi vahtis ta enda ette, kuid tema süda muutus järjest rahutumaks.
 „Mingit märki ei jätt?“
 „Märki? Milleks? Põld nüisugust kohust.“
 „Noh, siis ...“
 Naine tõusis püsti.
 „Last põld temaga kaasas?“
 „Last? Nägin kord jah, olid ühe poisijõnglasega kahekesi, karjaga koos.“
 „Jah.“
 „Tal oli ka kaks komondori ning üks puli.“
 „Nõnda just.“
 „Noh, oodake veel, vahest tuleb sügiseks tagasi.“
 „Lähem talle järele.“
 „Noh, minge pealegi, emand. Siia võite ka jääda. Oleme inimesed. Siia võite ka üheks päevaks jääda.“
 „Kas ta ütles, et Doonau taha?“

„Doonau taha.“

„Noh, siis lähen talle järele Doonau taha.“

„Kogu aeg ikka muudkui õhtupäeva poole.“

„Eks ma siis küsi.“

Selle peale naine tõusis, kohendas oma kompsu õlal, noogutas kergelt ja läks.

Karjused vaatasid talle kaua järele. Sõid, jõid. Veini otse lähkrist. Siis tõusid ja vaatasid karja järele.

Naine aga läks, läks, läks oma teed. Kadus ära suurde pustasse. Päike kerkis taevas järjest kõrgemale ja vaatas, kuidas tõmmu naine linavalges rüüs mööda pustat edasi astus. Tema aga aina läks, aina läks. Kojugi ei põiganud, ainult läks, läks senikaua, kuni pusta ta neelas. Senikaua läks, läks senikaua, kuni jõudis Doonauni. Läks sellestki üle, leidis lootsiku ja mehe, kes ta üle viis. Ja ta läks.

Ta läks sinna, kus kuulis, et karjused on sealkandis harjunud karja hoidma.

Ta läks terve suve, läks, kuni lumigi maha sadas, astus iga varjualuse juurde, otsis üles kõik karjad, võttis istet iga karjuse juures ja päris sellise ja sellise väikese vähese jutuga mehe järele, kellel on kolmsada lammast.

Talveks läks ta külasse tagasi. Ta võttis räästast võtme ja avas majaukse ning veetis säääl talve. Selle ajaga oli tal seapõrsaski juba suureks kasvanud, kanasid ja tibusid juurde tulnud, sest naabrid olid kõige eest hoolt kandnud, kuni tema ringi rändas.

Kevad oma puhkemisega ei mallanud enam oodata. Pulil oli kutsikas, see oli samuti väike tark koer, ning naine ütles talle:

„Tule, puji, otsime sinu peremehe jälgi.“

Ta läks uuesti pustasse. Võttis kaasa, mis ta seljas kanda jaksas, ja kõndis sinna, kuhu eelmisel aastal oli jätnud peremehe.

Taas leidis ta suure pirnipuu. Ta jäi selle juurde pidama, nagu tahtnuks sääl veeta terve suve.

Ta oligi seal kaks nädalat või kolm, päevi ta ei lugenud. Hoidis koera. Kui toidupoolis lõppes, läks ta koju, pakkis uue kompsu ja lahkus. Suurde pustusse, sinna, kus juba teine karjus hoidis oma karja.

Soojad päevad said läbi, nõndasamuti vihmased päevad. Tema aga ei suutnud enam end sellest paigast lahti rebida, ainult tuigerdas kangestunud siiasinna.

Ükskord augustis leidis puli midagi. Ühe kaabu.

„Minu mehe oma,“ ütles naine, „kust sa said, puuji?“

Koer juhtis teda.

Puli kraapis peenes kerges liivas. Raevukalt, sõgedalt, kähedalt haukudes, vingudes. Kraapis.

Ta kraapis välja ühe käe.

Naine langes kummuli liiva sisse ja hakkas kümne küünega kraapima. Varsti oli ta ees tema mees. Kõdunev, inutav. Kaela ümber oli tal vasknaastudega rihm.

Ta leidis ka oma poja. Laps lamas kõhuli, peas oli tal suur kaabulott. Kui ta seda kergitas, nägi ta poja peakeses suurt rebendit. Ema vaatas seda kuivil silmil. Vaid üksainus kepihoop ja valmis. Ei kannatanud kaua.

Ta istus terve päeva haua ääres. Õhtuks kraapis ta liiva kokku. Tegi väikese kääpa ja pani kääpasse kaks ristis maisivart, siis läks ida poole.

Hommikuks jõudis ta karja juurde.

„Kus on see punase näoga karjus,“ küsis ta, „kes mullu siinkandis karja hoidis?“

„Szögedis,“ ütlesid võõrad karjused.

„Ah nõnda.“

„Sandarmid tabasid ta pahanduse pealt, viisid ülekuulamisele.“

Naine ei jäänud kauemaks, lahkus ja läks Szögedisse.

Ta jõudis sinna kolmandal päeval. Läks rahu-kohtuniku juurde ning jutustas talle kõigest.

Sandarmid asusid ühes vankri ja hobusega teele ja võtsid ka naise kaasa.

Nad kaevasid haua lahti, kirjutasid üles, mida olid näinud. Võtsid surnud karjuselt rihma ja sõitsid tagasi Szögedisse.

3

Uurija kuulas üle.

Mõlemad vangistatud. Sõna järgnes sõnale, nendest sündisid uued sõnad, punase näoga karjusele hakkas pikkamööda selgeks saama, et ta asjata salgab nii karja vargust kui tapatööd. Juba tõmbub silmus koomale, kui uurija küsib:

„Noh, aga karjus Bodri?“

Ruskenäolise silmgi ei pilkunud.

„Karjus Bodri?“

„Nõnda teda hüüti, kui ta veel elus oli.“

„Kuni elus oli?“

„Kuni elas, oli tema nimi karjus Bodri. Noh, mis tast sai?“

„Ei mõhka, härra.“

„Hoidis oma karja teie kõrval Csobori pustas. Koos pojaga.“

„Võimalik.“

„Nüüd mõikate?“

„Hakkan jagama. Nemad läksivad Doonau taha.“

„Seda peaksite küll teadma, kuhu nad läksid. Kas Doonau taha või kuhu?“

„Oli minu man jah, enne kui läks. Olevat seadusega pahuksisse sattunud ja minevat mõneks ajaks loojaku poole.“

„Kas loojakusse või rahupaika?“
 „Rahupaika, ma arvan.“
 „Mina arvan sedasama. Noh, teie siis ta rahupaika saatsitegi.“
 „Kas mina, härra?“
 „Koos pojaga.“
 „Ei eales, härra.“
 „Vaadake, peremees, teie jaoks on juba niigi kohtuotsus valmis. Peate mulle tunnistama veel ainult üht. Mida karjus Bodri teile tegi?“
 „Ei midagi, härra.“
 „Mitte midagi ei teinud?“
 „Ei kõverdand pääs mitte juuksekarvagi.“
 „Aga miks te siis ütlesite Csüri kõrtsis, et karjus Bodri hoiab karja seal, kus ei tohiks?“
 Punase näoga karjus kortsutas kulmu.
 „Ei öeld ma seda.“
 „Kuuldi.“
 „Seda ei kuuld keegi.“
 „Kuuldi küll, teate seda isegi. Kellele ütlesite?“
 „Kui ütlesingi, ega ma selle asja pärast siis öeld.“
 „Mispärast siis?“
 „Ega ma selle pärast öeld, karjus võib vabalt sääl karja hoida, kus on tema karjamaa.“
 „Tal oli kolmsada lammast. Kuhu ta nendega kadus? Seljas poleks ära tassitud. Õigus?“
 „Õigus.“
 „Aga kui teda pole, siis lambad peaksid ikka olema. Olid oinad või uted?“
 „Rohkem oinad olid, kui olid.“
 „Olid, olid. Olid need tema omad või tema peremehe omad?“
 „Tema ise oskaks ütelda.“
 „Mida ta teile ütles?“
 „Mina põle taga eales kõneld.“
 „Kust te siis teate?“

„Räägiti. Olen näind. Minu naabruses hoidis karja. Ta pold suure jutuga. Vaikne mees oli.“

„Oli vait või?“

„No jah ... vait.“

„Kas siis ka oli vait?“

„Millal?“

„Kui teie ta kepiga maha lõite. Tema ja tema poja.“

„Tal oli ka poeg?“

„Oli poeg. Virutasite talle ainult korra pähe ja oligi valmis.“

„Palun mulle niisugust asja mitte rääkida. Mina ei kõnelend temaga kunagi, ei tema ega ta pojaga.“

„Kui ei kõnelnud, ju siis ei old võimalust kõnelda. Vaikne mees oli.“

„Mida te minust tahate, auline härra?“

„Et te oma südant kergendaksite. Rohkem või vähem.“

„Mis minusse ei puutu, seda ma ei saa tunnista.“

„Mõelge selle üle järele.“

„Pole mul miskit mõelda.“

„Kas labida võtsite kaasa?“

„Labida?“

„Eeslil.“

„Eeslil?“

„Sest oli puhas töö.“

„Mitte minu oma, härra.“

„Lambad ajasite ära?“

„Mul olid omad lambad, aulik härra, mul põld himu teise omade järele.“

„Aga ilusad lambad olid. Kolmsada. Karjus Bodri oli tubli mees. Ise toimetas, ise hoolitses.“

„Võimalik. Ma ei tea sellest midagi.“

„Kas lambakari on praegu veel alles või olete ära münud?“

„Palun mitte nõnda rääkida.“

„Kuulge teie, te pole laps. Kes on üles tunnistanud kõik oma patud, ei saa ometi tingida kolmesaja lamba pärast. Mis teil on? Nüüd, mil juba puhtana võite astuda Jumala ette, kas saaks siis karjus Bodri määrada teie hinge?“

„Mul pole sinna midagi parata.“

„Te valetate suu sisse, nagu üks tatine jõnglane. Läksite sinna, kui päike oli loojunud, löite ta maha, tapsite ka koerad ja matsite liiva sisse.“

Punaseäoline karjus ei andnud alla, tema silmad põlesid ja ta jõllitas ülekuulajale otsa.

„Ei lähe läbi, härra.“

„Kasige süit, teie häbitu. Ma ei taha teid rohkem näha.“

Karjus löi vankuma.

„Kaduge mu silmist. Ah olete ülemkarjus? Hulkur ja lurjus. Teadke, et te ei saa võllaski rahu.“

„Mis pole minu, seda ei saa ma endale võtta.“

„Marss!“

Karjus pöördus ümber ja suundus pikkade jõuliste sammudega ukse poole. Kui ta selleni jõudis ja tahtis käe lingile vajutada, taganes ta äkki.

Ta ei suutnud ukselinki puudutada. Ei suutnud end liigutada, üksnes vahtis, vahtis tardunult ning tema suule tõusis vaht.

Lingi külge seotult rippus seal rihm, vasknaastudega kaunistatud.

Karjus sirutas pikkamööda käe pea poole, siis pöördus ümber.

„Auline härra ... Tunnistan ...“

Uurija ei lausunud ühtegi sõna, ainult vaatas mehele otsa hõõguvil silmil ja nende pilk oli lausa põletav.

„Meie tapsime karjus Bodri tema kolmesaja lamba ning kahe eesli pärast.“

Selle peale langetas ta oma pea.
Uurija vaatas teda, seejärel helistas.
„Viige ära. Andke talle kakskümmend viis kepi-
hoopi.“
Karjuse pea vajus veel rohkem norgu ja täielikult
hävitatuna läks ta uksest välja.
„Täna alandlikult.“
Kohtuhärra vaatas talle järele ja lausus endamisi:
„Barbarid.“

Tõlkinud Ene Asu-Õunas

Dezső Kosztolányi

VÕTI

Uksehoidja juurde astus kümneaastane poisike.

„Palun, kus on maksuosakond?“

„Neljas korrus, 578.“

„Aitäh,“ ütles poisike.

Ta suundus hüiglaslikku hoonesse, mis laiutas oma kajavate koridoride ja kõledate hallitavate võlvkaartega tema ümber nagu tundmatu maailm. Ta kiirustas mööda mitmeid treppe üles, võttes astmeid kolme kaupa. Ta jõudis neljandale korrusele.

Seal uitas ta süüsinna. Ta ei leidnud 578. ust. Nummerdus jõudis 411-ni, takerdus süüsi ja asjata käis ta koridori mitu korda otsast lõpuni läbi, 578. uksest polnud jälgegi.

Kui ta juba mitu minutit ekselnud oli, tuli talle vastu üks kehakas hallinevate juustega vanahärra, kaenla all paberid.

Poisike võttis aupaklikult mütsi peast.

„Tere päevast, onu Szász. Kas te mind mäletate? Ma olen Pista Takács.“

„Pista,“ imestas vanahärra, „oh, oled sina vast suureks kasvanud, Pista. Mis asju sa siin süüsi ajad, Pista?“

„Ma otsin isa.“

„Oota,“ kostis vanahärra. „Ma juhatan su tema juurde.“

Vanahärra hakkas aeglaselt raskete elevandisammudega minema. Poisike järgnes mehele paljapäi ja heitis talle aeg-ajalt uudishimulikke pilke. Onu Szász tatsas mõttessevajunult. Ta ei kostnud enam sõna-kestki.

Temagi läks 411. ukseni, avas selle, läks läbi kontori, kus kirjutuslaudade taga kritseldasid ametnikud, tõmbas lahti järgmise ukse, komberdas mööda kolme nagisevat puuastet alla, jõudis laudadest kokkulöödud, lampidega valgustatud hämara käiguni, mis sidus peahoonet uue hoonetiivaga, ja kõmpis kaua mööda seda pikka tolmust kõmisevat käiku, nagu tõttaks maailma lõppu, ning kui oli mööda kolme nagisevat puuastet üles roninud, jõudis kitsamasse, aga puhtamasse ja valgemasse koridori. Selle lõpus osutas ta uksele, mis kandis püüdal kolme numbrit: 576, 577, 578.

„Siin see on,“ ütles ta. „Servus.“

Pista ootas, kuni tema sõnaahter, kuid abivalmis teejuht silmist kaob. Vanahärra veeres elevandisammudel tagasi mööda toda lõputuna näivat teed, mille nad ennist koos läbinud olid.

Siis silmitses Pista end ühe avatud akna klaasilt. Tõmbas keelega üle peopesa, silus käega heledaid juukseid. Tema sukk oli ripakil, lühikesed püksid ei katnud sukaservi, seepärast sikutas ta sukki üles, pükse aga allapoole. Sukal oli ühes kohas ka plekk, teises aga auk. Kingad olid tolmuised. Neid nühhis ta taskurätiga.

Ta polnud siin veel käinud. Kodus oli ta ametist palju kuulnud. Isa korrutas alata: „amet, amet, amet.“ Ema samuti: „su vaene isa ametis, ametist, ameti pärast“. Amet ümbritses teda nagu mõni salapärase kõikjal kohalviibiv, pidulik, range, särav ja ligipääsmatu tegelikkus. Aga seni ei olnud ta seda näinud. Ta ei olnud mingil ettekäändel siia pääsenud, sest isa põikles kõigi katsete eest kõrvale, talle ei meeldinud, kui teda seal tülitatakse, ta oli arvamusel, et „see pole lastele“ ja „mis pole lastele, see pole lastele“. Temaga ei saanud üldse nalja heita.

Ärevalt avas Pista ukse 576., 577. ja 578. ruumi.

Suures saalis tunglesid inimesed üksteise seljas, ootajaid oli karjas, ja tagapool puutrellide taga küürutasid ametnikud, puuri pistetud nagu vangid. Pista sirutas kaela. Paremalt pool oli väiksem tuba, mille uks oli lahti jäetud. Sinna astus ta sisse.

„Ma otsin härra István Takácsit,“ pöördus ta ühe einestava noormehe poole.

„Vasakule,“ juhendas noormees ja hammustas vorsti, ilma et oleks talle pilkugi heitnud.

Pista suundus läbi saalis oleva rahvasumma trügi-des vasakpoolsesse tuppa, mis sarnanes karvapealt eelmisega.

Seal nägi ta suurt kirjutuslauda. Ka selle taga ei istunud isa, vaid üks purukiilas härra. Aga juba tundis ta ära isa helehõbedased juuksed ja lihaselise kukla. Isa istus seljaga tema poole, nurgas vastu seina lükatud väikese kirjutuslaua taga.

Kikivarvul lähenes poisike talle. Kuhjalaotud raamatuhunniku tõttu ei saanud ta lähemale minna. Ta kummaras sügavalt. Isa ei märganud teda. Ta kõhatas kohmetult.

„Tere päevast, isa.“

„Mis sa tahad?“ küsis Takács.

„Ema saatis.“

„Misjaoks?“

„Võtme järele.“

„Missuguse võtme järele?“

„Sahvrivõtme järele. Ta arvab, et võtsid selle kogemata kaasa.“

„Kogu aeg te segate mind,“ pahvatas Takács ja tõusis püsti.

Ta tuhnis taskutes. Lajatas lauale sigaretikarbi, paberisse mässitud võileiva, prillitoosi, märkmiku ja taskuräti.

„Siin seda ei ole,“ sedastas ta vihaselt, „pole. Otsige kodust.“

Pista löi silmad maha. Ta vaatas kirjutuslauda, väikest armetut logisevat kirjutuslauda. Ta oli seda suuremana ette kujutanud. Vähemalt sama suurena kui too teine, mille taga kirjutas kiilakas.

Takács keeras taskud üksteise järel pahupidi ja et oma viha lahutada, hurjutas poega.

„Ja kuidas sa siia, korralike inimeste keskele, tulled? Ülepea räpasena. Sa pole ennast pesnudki. Millised su kingad ja sukad on. Nagu mõni hulgas. Kas sul häbi ei ole?“

„Kas see on su poeg?“ küsis kiilakas.

„See ta on,“ mõmises Takács. „Kasutu. Muudkui hulgub ringi. Muud tal peas ei ole kui pallimäng, selle asemel et lugeda.“

„Aga praegu on vaheaeg,“ märkis kiilakas. „Või kukkus ta läbi?“

„Palju ei puudunud,“ ohkas Takács.

Siis pudenes sahrivõti tema püksitaskust põrandale.

„Seal ta on,“ ütles Takács.

Pista hüppas võtme juurde, võttis selle üles ja hakkas minema.

Saalist aga kostis korraga mitmelt poolt:

„Takács, Takács.“

Tekkis selline ärevus, nagu oleks tulekahju puhkenud. Paljud ilmusid ka uksele ja rühma keskelt ilmus lõpuks välja ärevuse põhjustaja ja kese: üks väle kehkenpüksist härra.

Takács, kes parajasti pahupidi pööratud taskuid tagasi toppis, kummardas maani.

„Teie teenistuses, armuline härra.“

Väike närviline mehike ulatas talle paberilehe, millele oli sinise pliatsiga kirjutatud mõni number.

„Takács,“ kamandas ta, „tooge need mulle kiiresti registratuurist.“

„Otsekohe, armuline härra,“ kostis Takács lahkel.

Ja ta tormas nii nagu oli, ilma kaabuta minema.

Toas valitses vaikus. Rühm, mis oli ülemust saatnud nagu ihukaitsevägi, oli laiali pudenenud. Kõik töötasid innukalt.

Ülemus kõndis nõõpidega kingade kriuksudes edasi-tagasi. Ta ootas Takácsit, dokumente registratuurist. Igavledes silmitses ta üht pilti seinal. Võttis postamendilt raamatu, tegi selle lahti, viskas valju plaksatusega tagasi. Ta tundis, et siin on tema pere-mehe, isand.

Pista, kes ei olnud ülemuse saabudes tekkinud tohuvabohus uksest välja pääsenud, oli sinna passima jäänud. Mõnda aega surus ta end kirjutuslaua ligi, siis aga võttis koha sisse kõrge raamatuhunniku otsas ja kõlgutas jalgu.

Ta jälgis ülemust.

See väike mehike sarnanes kentsaka linnuga. Tema liikumisel ninal välkusid kangesti okulaarid. Ta pea oli väike, hõredad hõbedased juuksed keskelt lahku kammitud. Ta hõõrus käsi, ja siis oli kuulda ärritavat kuiva karedat hääli nagu siis, kui midagi liivapaberiga nühitakse.

Korraga jäi ta kiilaka kirjutuslaua ees seisma ja küsis:

„Kes see poiss siin on?“

„Kolleeg Takácsi poeg,“ vastas kiilakas.

Ülemus vaikis. Ta jätkas kõndimist. Kui ta Pista ette jõudis, küsis temalt:

„Mis su nimi on?“

„István Takács,“ vastas Pista kõlaval häälel julgelt, olles püsti hüpanud ja end sirgu ajanud.

„Mitmendas klassis sa käid?“

„Kuuendas.“

„Kuidas tunnistus on?“

„Mitte eriti hiilgav.“
„Kuidas nii?“
„Mul on üks rahuldav.“
„Milles?“
„Ladina keeles.“
„Ja ülejäänud?“
„Väga head. Üks hea on ka. Aritmeetikas.“
„Kelleks sa saada tahad?“
„Ma ei tea veel,“ ütles Pista pärast lühikest vaikust õlgu kehitades häbelikult.
„Aga siiski?“
„Lenduriks,“ tunnistas Pista vaikselt.
„Lenduriks?“ küsis ülemus valjusti ja imestunult.
„Miks just lenduriks?“

Pista valmistus just sellele suurele ja raskele küsimusele vastama, kui isa tagasi jõudis, hing paelaga kaelas. Tema kahvatu laup higistas. Ta ulatas ülemusele mõned nõoriga kokku köidetud vihud:

„Olge lahke.“

„Täna,“ kostis ülemus, kuid ei vaadanud otsa mitte talle, vaid sellele innukale õhetava näoga poisikesele. „Ajajime teie pojaga juttu,“ teatas ta Takácsile naeratades. „Ta on kena arukas väike poiss. Ja paisatab, et ka hea õpilane.“

„Jah, armuline härra,“ kostis Takács õhinal, „ta on püüdlilik usin poiss,“ ja ta vaatas poega. „Nüüd aga kiirusta koju, pojake, ema ootab,“ ning ta embas ja suudles teda. „Servus, Pistakene.“

Pista punastas juuksejuurteni, tegi kõigile kummarduse, aga kõige enne isale, ja läks tagasi mööda pikka teed, läbi uue hoonetiiva, hämara käigu, sopiliste koridoride, mööda käänulisi treppe. „Pistakene,“ mõtles ta. „Miks ta mulle niimoodi ütles? Kodus ei nimeta ta mind kunagi nii.“ Siis mõtles ta sellele, et isa kirjutuslaud seisab seinä ääres, täitsa taga nurgas,

ja on nii pisike, aga ta ise on ikkagi suur, suurem kui ülemus, vähemalt pea jagu pikem.

Ta mõtted läksid puntrasse. Ta nägu ja kõrvad tulistasid. Ta pitsitas higistavas peos võtit. Ta oli õnnelik, segaduses, rahutu ja kohkunud. Mööda kõmisevat käiku, Ohete silda minnes, uksi avades ja sulgedes eksis ta ära. Tal läks veerand tundi, et laiale peatrepile jõuda, lõõmavas suvises päikesepaistes peast ja uksehoidja kuldnööri dega mütsi silmata.

Uksehoidja peatas ta.

„Mis on, poisike, kas sa nutad? Kes sulle liiga tegi?“ uuris ta.

„Ei keegi,“ nuuksus Pista ja lippas tänavale.

Nurgal pühkis ta pisaratest märja näo kuivaks. Siis aga jooksis koju, võti pihus.

Imre Sarkadi

MÜÜRSEPP KELEMEN

Ladusime juba kuuendat päeva. Mida kuus sellist päeva inimesega teha võivad! Võtsin kive pihku ja asetasin oma kohale niimoodi, nagu tuleks neid silituse ja patsutusega kokku varisemast hoida. Ja teadsin, et niikuinii ma neid ei päästa. „Parem, kui me koju läheme,“ ütles Iisak kolm korda päevas. See oli tema suus juba selline nagu mõne teise suus vandesõna. Ta puhises vihast, venitas ja vormis sõnad kibedaks: paarem, kui me kooju läheme, niikuinii on kõik mookas ...“ Matteus aga isegi vandus kiviladumist aeg-ajalt katkestades. „Mis selle kindlusega oligi, Kelemen, sellel kandil lasub ju needus. Kas te ei tea? Üks naine jättis oma lapse siia metsa. Ta sai hukka, hundid pistsid ta nahka.“

Ja kui möödus neljas kasutu päev, siis viies ja kuues ja Iisak korrutas kojuminekut aina sagedamini ja Matteus katkestas kivide tõstmise üha vaevalisemalt ägisedes – „Kirevase päralt, sellele ei tule iial lõppu!“ – siis pidi ometi midagi juhtuma. Ladusime müüre ja need vajusid ümber. Öösel ärkasime kolina peale: jälle variseb, ja lõuna ajal pudenes meil pala suust: jälle variseb. Me aina piidlesime ja piidlesime ümbruskonda, kive ja metsa ja mõtlesime vaimudele, siia jäetud naisele ja sellele, mis edasi saab. „Küll midagi ikka juhtub,“ ütles Balthasar, ja tema vaatepilt ajas inimese tigidaks: ta oli selle kuue päevaga paksuks läinud.

„Kuidas sa seda teed? Meie kuivame kokku, sina aga ümardud.“

Matteus mõmises, et Balthasar on kurat ise, aga ta ei paistnud tõelise, sarvede ja kapjadega karvase kuradina. Isegi mitte võigu näoga kuivetonud Mefistona mitte, kes kannab sarvi sissepoole, ajus, kui ta on kurat, siis on ta rasvunud ja härrastunud kurat, mõtlesin kuuenda päeva õhtul, kui Balthasar tuli lagedale jutuga, et midagi tuleks ometi ette võtta.

Tuleks küll.

Aga tema teadis juba, mida. Ja ta rääkis, rääkis, et needus tuleb sellest kandist minema kihutada, müürid tuleb hingega toetada; kuri hing lõhub, hea hing toestab. „Selles on ju meie hea hing juba sees, juba mitu päeva on hing meis ainult magamas käinud. Aga annaksime ta ka magamise ajaks ära, kui vaid müür ei variseks. Kui vaid kivi kivi peale jääks.“

Nii me siis vaid vaikusime, vaatasime tähelepanelikult Balthasari, tema aga meid: kellel mis mõttes mõlgub? Ja ta haukas pekki. „See on ühe naise patt,“ ütles ta, „halva naise oma ... Eks tule see ühel heal naisel õgvendada.“ „Või veel,“ mõtlesin ja koos minuga ka teised, Matteus jättis isegi vandumise. „Mis ajast naised kindlust ehitavad?“

„See polegi nõnda mõeldud,“ ütles Balthasar.

Ja ta rääkis, et seina sisse on vaja head hinge, naine tuleb sisse müürida. See hoiab ehitust seestpoolt. Me vaatasime teda nagu hullu, et kust peaks selline naine võetama ja missugune sõge peaks laskma end sisse müürida. Aga Balthasar rääkis ja meeste palged tõmbusid aina rohkem pilve. „Võeh,“ ütles Iisak, „Kuramus,“ kratsis Martin kukalt, ja ma nägin, et sellest ei tule head nahka. Nägin ja ütlesin: „Mine sa ka, Balthasar, ära räägi tobedusi. Kas me peame oma naised sisse müürima?“

„Ei,“ ütles Balthasar, „ainult ühe. Kõige esimese.“ Ja seda mälusid juba teisedki, nende silmadest ja küüntest oli näha, kuidas nad silmi maha lüües enda

kõrval kivisid kraapisid. Ja kõik mõtlesid, et oleme kaheteistkümnekesi ja sellele, et ... Muidugi sellele, möödunud kuuele päevale. Mina samuti. Kui neid kuut päeva meie selja taga ei olnuks, siis ei oleks vastamine nii raske olnud. Balthasar aga rääkis edasi: et tuleb veel üks nädal, ja mitte ainult üks, vaid lausa kolm – ja asi läheb aina halvemaks.

Ja missugune on see halb, mis on senisestki halvem?

„Ja pealegi,“ ütles Balthasar, „võtsume ehituse teha, mõelgem ka sellele.“

Mõtlesime, aga veel enam mõtlesime muule. „Sest ma arvan, et homme, ülehomme me ka näeme ja kuuleme seda vaimu. Kuidas ta müüri lammutab. Ja kes teda näeb ...“

„Noh,“ ütles Matteus. Rohkem ta ei rääkinud, aga see tähendas midagi sellist, et tema on päri. Iisak juurdles veel. Balthasar ei öelnud sõnagi, ainult vaatas meid, pea liikus paremale, vasakule, silmad aga olid nagu pörsal – neid torkivaid pörsasilmi kartsime kõik. „Mis sellesse puutub,“ ägas Iisak, ja sellega oli ka tema oma nõusoleku andnud. Nägin, et ka ülejäänute nõusolek ei jää tulemata. Gregor mõtles kaua ja hiljem vaatasid Balthasar ja teised, kes olid kõik nõus, ainult mind. Mihók, Karuj, Eelija, kõik üksteist.

„Sina ka,“ ütles Balthasar mulle.

„Ja sina,“ haukus vastuhakk minus vastu. Mispeale Balthasar pead raputas, pigem teistele kui mulle: kas võiks siis ettegi kujutada, et tema sellega päri ei ole. Ta lõpetas nõupidamise ja tegi ettepaneku jalamaid kokkulepe sõlmida.

Sõlmisimegi. Ta oli ikkagi kurat, sest veerand tundi hiljem nägime juba tee peal vankrit. Ta teadis, miks on vaja kiirustada.

„Kelemen, mulle tundub, et see on sinu naine,“ ütles Balthasar, kuigi siis nägin juba minagi, mitte ainult vankrit, oleksin ta ära tundnud hobuse, vankri või valge räti järgi, millega ta kaugelt lehvitas. Aga ma oleksin ta ka kolina järgi ära tundnud. Aga ta ei olnud veel kohalegi jõudnud ja teised vaatasid, mis ma kostan. Vaatasid mind ja nii üks kui teine haaras kirka-varre tihkemalt pihku ja nende silmist võis lugeda: kokkulepe. Mina ei kostnud midagi, nemad aga kõnlesid seda enam silmade ja kämmaldega, kui need rusikasse tõmbusid: saatus on saatus. Ja et see oleks võinud juhtuda ka teistega. Ja kindlus, mis oleks pidanud kerkima, vajus meile peale nagu otsata öö, musta ja luupainajalikuna. „Mina seda ei tee,“ ütlesin ja nägin, et kirka Karuj käes hakkab liikuma, Matteuse silmad hõõguvad, Gregor aga tuli veel sammukaks lähemale. „Ja kokkulepe!“ Aga nad ei öelnud ikka veel sõnagi. See oli halvem kui rääkimine.

Minul oleks tulnud midagi öelda, valju häälega, või mitte öelda, vaid Balthasarile, sellele kuradile, kallale minna. Muu enam ei aidanud. Aga Anna oli kohale jõudnud, tervitas lahkesti, nagu oleks kõige paremasse paika tulnud. Sellele vastati, aga mitte nii lahkesti: õhus kärssas viha. Nad olid Anna peale pahased ja kartsid teda, sest valmistusid teda kohe tapma. Ta küsis: „Mis teiega lahti on?“ „Mis on, mis on,“ saab siis sellele üldse vastata? Ja ma üritasingi mitte vastata, küsisin ainult lapse ja koduste uudiste järele. Nagu poleks see juba ükskõik olnud. Oleksin võinud veel mõnda aega rääkida, teised jätsid aega, aga lõpuks soovisin juba, et nad poleks seda teinud. Ja hirm kannustas mind takka, et see juba läbi oleks, kui see juhtuma peab.

Ja mõnda aega ei suutnud ta seda uskudagi. Ta naeris oma tütarlapselikku naeru: te sõgedad. Siis naeris ta veel, aga juba tõsiselt, hirmunult ja silma-

nurgast heitis ta mulle pilke, kas naeran koos temaga. Aga ma ei naernud, vaatasin kivi ja sammalt oma jalge ees. Ja siis jättis ta naeru ja ma teadsin, et nüüd vaatab ka tema mind ja teised samuti, vaikselt, aga nad mõtlesid möödunud kuuetele päevale ja vaimule, kes müüre lammutab, ja vakatäiele kullale ja sellele, et Jumal tänatud, mitte nende naine ... ja siis vaatas Anna meid kõiki nagu mõrtsukaid. Ja need me olimegi, ei muud.

Siis hakkasime pihta ja ladusime kive – ta ei teinud häält ega öelnud sõnagi, aga ma lõin silmad maha, et mu pilk tema pilguga ei kohtuks, ja nägin, et ka teised teevad nii, et ei peaks talle otsa vaatama. Rääkida aga ei saanud, ainult Balthasar, see kurat, see põrguline, sõandas seda teha, ja tema sõnade peale võpatasime iga kord, nagu oleks keegi kirikus vandunud. „Hei, siia veel kellutäis mörti, Matteus,“ ja ma teadsin, et nad on juba Anna õlgadeni jõudnud. „Just nii,“ ütles Balthasar. Ta oli kurat, ta oli saatanasigitis, sest müür ei varisenud, vaid seisis kindlalt ja uhkelt ka hommikul ja järgmiselgi hommikul ning aina kerkis. Nüüd oli keegi, kes seda seestpoolt toetas.

Aga valjusti ei julgenud keegi seda välja öelda ja edaspidi ei rääkinudki me enam midagi – ei tere hommikust ega head õhtut ja jälle möödus kuus päeva, siis veel kuus, seejärel veel lugematult palju, kuni me valmis saime ja vaatasime kindluse jalamilt, see kõik on meie laotud, ja me ei kartnud enam vaimu, kes lammutas, kuid vägagi seda, kes hoidis. „Valmis,“ ütles Matteus hääleta, kui kaabu peast võttis, ent pani siis kohe kohkunult pähe tagasi, sest kindluse ees ei saanud enam peast võetud kaabuga seista, ja kõik vaikusid: nii kivi, naine selle sees kui ka mehed, kes ta sisse olid müürinud. Ja ma teadsin, et sellest pole midagi rääkida – meile oli jäänud vaid ehitus, mitte

sõnad – ja töö ja hirm: ja me tundsim, et kindlusse
on laotud meie enda liha ja luud.

Ferenc Sántha

MEID OLI PALJU

Nälgisime juba kolmandat kuud ja olime kaks nädalat söönud vaid korra päevas. Ema mõõtis maisiputru juba kamaluga. Üks kamalutäis, kaks ampsu, järgmise päevani muud ei midagi. Meie, lapsed, lamasime neljakesi voodis suure teki all. Olime seal soojas ja jalust ära. Isa ei käinud pärast pikki aastaid enam päeviliseks. Ta oli seda küllalt proovinud. Vae-seid oli palju, peremehi vähe, talle ei jagunud. Ta istus kogu päeva väikesel vakal ahju kõrval. Vahel harva tuli ta meie juurde ja hakkas jutustama. Aga nüü sama äkki, kui ta tuli, jättis ta jutu ka katki. Sel juhul ütles ta: „Homme räägin ülejäänud.“ Ja läks tagasi oma mõtete juurde. Ta ei rääkinud lugusid kunagi lõpuni. Meil ei olnud sellest kahju. Jutustamise ajal vaikus ta nii pikalt, et oli parem, kui ta oma kohal istub.

Nälg on suur asi. Kes pole selle sees olnud, ei suuda ettegi kujutada. Kui olime peotäie maisiputru kätte saanud ja selle kuumalt alla kugistanud, nagu see oli, hüppasime voodist maha, võtsime sülle suure lõikelaua, millel ema portsjoneid oli lõiganud, ja kraapisime kes sõrme, kes noaga sellelt kõik raasud, mis leidsime, ja sõime. Kuigi seal oli rohkem pinde kui sööki. Sellise näljaga loeb iga suu. Mida rohkem neid on, seda suurem on häda. Meid oli aga piisavalt.

Ühel õhtul juhtus, et vanaisa, kes oli juba üle seitsmekümne või isegi üle seitsmekümne viie, ei söönud oma portsu ära, vaid tõi voodi juurde. Puitas suure kortsus käega meie vahele ja meie söötsime sellele kallale nagu kanad. Me ei osanud arvatagi ega ka küsinud, mis tal hakkas, et ta enda jao ära

annab. Vaatasime suurte imestunud silmadega ja söime. Ainult isa tegi suu lahti. Ta tõstis aukuvajunud hallid silmad vanaisale. Siis keeras ta end ahjus põleva tule poole ja ütles: „See on küll hästi tehtud.“ Ka mina mõtlesin, et jah, isegi kui seda oli vähe, siis see ootamatu pala tegi heameelt, muud aga mitte. Vanaisa kraapis peost pudruriismeid ja ütles tasakesi, nagu räägiks ta iseendaga:

„Arvad, Ferkó?“

„Arvan küll!“ vastas isa.

Ena pillas suure pesukausi käest ja selle peale muutusime tähelepanelikuks. Ta vaatas kohkunud ilmel rääkijaid, kord isa, kord vanaisa, nagu poleks teda ennast olnudki. Siis kohtus ta pilk isa pilguga ja ta pöördus aeglaselt eemale nagu siis, kui ta topib oma nina asjasse, mis ei ole naiste asi. Vanaisa pühkis käega üle pükste. Seejärel hakkas ta kohendama patja meie pea all. Aga ta tegi seda niisuguse hoole ja aeglusega, nagu oleks ta lapsetüdruk või vähemalt naine. Ta käsi oli veel meie pea all, kui ta juba ringi keeras ja isa suunas läks. Ahju juures ta kummardas ja hakkas oksa murdma. Ta ladus oksad kenasti ükshaaval ritta ja kui oli sellega lõpetanud, ütles isale:

„Proovi tuleval aastal András Kácsa maa neljandiku saagi eest harida võtta. Muud moodi ta niikuinii ei anna. Valge Kallas on hea maa, ja siis võid juba ka Ferikest kasutada.“

Isa ei vaadanud talle otsa, võttis midagi hammaste vahele ja näris.

„Ja kaalu ka seda, mida Jani Tótos räägib. Vedage mineraalvett linna. Kolme aastaga võite hobuse muretseda.“

Isa oli vait. See oli vanaisal juba vana laul. Mineraalvesi ja Valge Kallas. Teinekord ei lasknud isa tal lõpunigi rääkida, aga nüüd kuulas ja me ei jõudnud

ära imestada. Ka vanaisa võis mõelda, et räägib asjata, sest ta tõusis ja pani isale käe õlale.

„Ärme siis venita, Ferkó, kuuled, poeg?“

Isa tõusis püsti, raputas end kergelt, ja nagu oleks seda emale öelnud, vaatas ta sinnapoole.

„Pange end siis valmis. Küll ma ülejäänu korraldan.“

Siis nägin, et ema seisis juba uksele ja nuttis, nagu oleks ta matustel, ja et isa tõusis püsti, sirutas ta käe, andis talle varnast mantli ja mütsi. Aga ta nagu andis ja nagu ei andnud ka. Nagu siis, kui teab, et talle antakse peksa, kui ta käsku ei täida. Isa võttis mantli ainult õlgadele, kuigi see ei olnud tal kombeks, ta läks tagasi vaatamata uksest välja.

Mina olin juba veidi suurem ja vaatasin, et mis see suur vaikimine tähendama peaks. Niikaua vaatasin, kuni tundsin, et vanaisa on minu kõrval.

„Kuule ...! Kas sa selle pesa, mida ma sulle Puusliku nõlval näitasin, võtad puu otsast alla?“

Ta vaatas mulle otsa ja oli näost selline, nagu nutaks.

„Ja kas sa selle kada jaoks sobiva ilusa leetpuuoksa löikad?“

Vaatasin teda ega teadnud, mida mõelda.

„Ja kas sa kevadel selle ilusa tugeva rebase, keda ma sulle näitasin, suitsetad välja? Mis, Ferike?“

Vaatasin teda ega saanud aru, kas ta nutab. Heitsin pilgu emale, aga ei leidnud tema silmi. Pöördusin vanaisa poole.

„Mis teil viga on, papa?“

Aga ta ei vaadanud mulle enam otsa. Ta hoidis vilepilli, mille oli mu padja alt tõmmanud, kompis ja silitas selle auke, nagu polekski ta seda ise teinud. Ta tõstis pilli ka suu juurde, aga vaevalt oli ta sellesse puhunud, kui käest pani. Ta läks ema juurde.

„Anna need riided, Anna.“

Ka seni oli kõik imelik olnud, aga nüüd ei osanud ma ei isast, emast ega vanaisast midagi arvata. Sest ema tegi riidekirstu lahti ja andis vanaisale riburadapidi puhtaid riideid. Püksid, särgi, sukad. Ja andis nii kenasti, nagu ei oleks teda kästnud, vaid nagu meile, lastele, kui ta meid kirikusse minekuks riietas. Vanaisa pani kõik selga. Määris ka nägu natukese veega ja istus laua äärde. Tundus, nagu oleks ta külas olnud. Ta ei vaadanud ei alla ega üles, istus seal ainult endamisi, lasi käed rüppe, nuutsatas korra-kaks ja liigutas ainult siis, kui käeseljaga nina pühkis. Ta ei vaadanud ei ema ega minu poole.

Ema pani suurde potti vett, kuigi maisipuder oli juba tehtud ja äragi söödud, tegi pajale tule alla, et vesi keema läheks. Ainult seda ma ei teadnud, milleks. Sest isa oleks tal silmad peast välja peksnud, kui ta veel putru teeb. Tal oli kombeks niimoodi öelda, kui emal meist kahju oli ja ta meile salaja veel süüa tahtis anda.

Kui isa koju jõudis, tegid mõlemad ikka veel sama, nii ema kui vanaisa. Üks teeskles külalist, teine keetis talle sooja vett. Seda, et isa ei kõnni sirgelt, nägin ma kohe. Tal oli kaenla all kana, ilus suur hallikirju, käes aga paalinkapudel. Selle võis ta küll ainult laenuks küsida ja ma ei tea, kes võis olla see sõge, kes talle andis. Kana andis ta ema kätte, paalinka aga pani vanaisa ette. Ta võttis mantli seljast ja istus laua äärde nii, nagu oleks ta ööst saadik töötanud. Kuigi ta oli terve päeva end ainult soojendanud.

Nad vaikisid, kuni kana valmis sai. Isa lõikas noaga küüsi, vanaisa aga jõi.

Paja poolt hoovas sellist lõhna, et mul nõrises suunurgast sülge, müksisime üksteist teki all, kohendasime jalgu, et potile ruumi teha. Siis aga ei saanud me suutäitki. Vanaisa sõik kõik viimse raasuni üksi

ära. Ta heitis meile pilke ja tahtis korra anda. Aga isa haaras tal käest, nagu oleks tema vihamees.

„Las nad olla, sööge ära, sest see kõik on teie oma.“

Kui kõik, mis nad tegid, ei oleks olnud nii sõge ja arusaamatu nagu ei kunagi varem, oleksin kindlasti nutma puhkenud. Aga suurest jahmatusest ma nüüd seda ei suutnud. Vahtisin, kuidas vanaisa sööb, kuidas ta sõrmedega liha rebib, ja pöörasin alles siis pilgu temalt kõrvale, kui nägin, et isa mind vaatab. Ta silmis oli keretäis, suur keretäis. Vaikus, mis oli majale laskunud, kostis ainult vanaisa nohin ja matsutamine. Ta sõi kõik ära, viimse raasuni.

Emal hakkas lauda koristama ja vanaisa ei oodanud, et ta sellega valmis saaks, ta tõusis püsti, võttis vesti, mantli ja kirve. Isa seisis tema selja taga sellise pika näoga, nagu seistakse preestri ees. Äkitselt läks vanaisa ukse juurde, nagu oleks ta kartnud, et see tema ees kinni pannakse. Ta tegi ukse lahti, oli juba pooleldi väljas, kui ta rahunes ja tagasi pöördus. Häbelikult või niimoodi, nagu surnute ärasaatmisel kombeks, hakkas ta vuntse kohendama. Nüüd tundus mulle ikkagi, nagu oleks ta natuke nutnud. Ta vaatas emale otsa ja sealt minu poole. Emal tuli minu juurde. Ta pani mind riidesse, isa lasi sel juhtuda ja sedagi ei olnud varem ette tulnud.

Läksime välja pimedusse. Oli tähine öö. Kohutavalt külm, nagu oleks õhki külmunud. Isa seisis paljapäi, mina venna saabastes ja unustasin isegi külmetada. Vaatasin seda imeasja ja mu kurgus pakitses mingi nutt, nagu mõne suure häda korral, kui maja põleb või mulle peksa antakse. Ma ei pööranud silmi vanaisa kujult. Ta seisis verandatrepil. Ühe käe jättis ta taskusse, teises hoidis tugevasti kirvest nagu siis, nagu inimene karu kartes teeb. Täpselt samamoodi. See nägi just niimoodi välja. Isa ei liigutanud. Ta

vaatas kuhugi, kuigi näha ei olnud eriti midagi. Tükk aega hiljem ütles vanaisa vaikusesse:

„Tulge homme hommikul, jätan kõik sinna.“

Isa tõstis pea taeva poole, nagu loendaks tähti. Vanaisa võttis kirve käevangu ja jättis hüvasti.

„Jumal õnnistagu teid, poeg!“

Isa hakkas liigutama, vaatas maha ja ütles nii, nagu räägiks maaga.

„Jumal õnnistagu.“

Ja kui vanaisa minema hakkas, ütles väga vaikselt talle järele:

„Hoidke ennast.“

Mina vaatasin aina vanaisale järele, kuidas ta mööda teed põiktänava suunas läks, ja tahtsin talle hüüda, et ta ei öelnud mulle head aega, ja et Jumal õnnistagu. Tahtsin juba jooksmata hakata, kui ta just peatus. Tammus natuke koha peal, aga pööras siis ikka ringi. Ta häält oli vaevu kuulda.

„Ferike ... Las ... tuleb minuga natuke kaasa!“

Isa vaatas mind karusmütsist saabasteni, nagu oleks ta mind alles siis märganud.

„Mine vanaisa juurde!“

Ta seisis paigal ja kui ma tema juurde jõudsin, võttis ta mul käest. Ta viis mind käeotsas nagu siis, kui me vaarikale läksime ja ta mulle teel ilusaid lugusid pajatas, üht ja teist õpetas, mune korjama, mett leidma, piimjuurt ja muid taimi otsima. Aga nüüd ta ei kõssanud. Ta astus väga aeglaselt, pigistas aeg-ajalt mu kätt, nagu ta tegi siis, kui jutu sees midagi olulist ütles. Mina komberdasin tema kõrval, sest vaatasin teda ega teadnud, kas ta on hull või kes on talle liiga teinud, ja tahtsin talle öelda, et ärgu olgu selline, sest ma hakkas kohe nutma. Tara juures jäi ta seisma. Ta kükitas minu juurde. Vaatas veidi aega, sülgas siis kolm korda üksteise järel minu peale ristimärgi, nagu on kombeks vastsündinu või väikese haige lapsega

teha, et temaga kunagi midagi halba ei juhtuks. Ta ka suudles mind, mida ta kunagi teinud ei olnud ja ütles koleda käheda häälega:

„Mine tuppa ja ütle emale, et ta sinu järele vaataks, sest mind sa rohkem ei näe!“

Ta tõusis nii kiiresti püsti, nagu oleks teda kutsutud. Rohkem ta mulle otsa ei vaadanudki, ja kui ma virgusin, nägin suures lumesajus, mis vahepeal alanud oli, teda vilksamisi minemas ja puude vahele kadumas, sest seal algas juba mets.

Isa seisis ikka seal, kuhu olin ta jätnud. Ta vaatas samamoodi taevast ja saatis mu üksinda tuppa.

Väiksemad magasid, ema ei olnud toas. Istusin vanaisa kohale ja niipea kui isa sisse tuli, küsisin temalt, kuna ei suutnud seda kauem tagasi hoida: „Milal vanaisa tagasi tuleb?“

„Siis, kui sa ei küsi!“ ütles ta ja oli väga vihane. Ta vidutas silmi, kõndis edasi-tagasi nagu ahelates karu kepiga inimese käe otsas. Võttis ühe ja teise asja kätte, pani kohe käest, lõpuks aga istus vakale. Ja hakkas tuld vahtima. Kui ema hagu tõi, pani ta tuld juurde. Muudkui ladus ja ladus. Nii suure tule, et sellist ei olnud ma ahjus veel näinudki. Leek paiskus ülalt välja ja sähvis ka ukseaugust nagu mõni jumala välk, säde-med keerlesid ja praksusid nagu põrgutuli. Ja kogu kaadervärk ragises ja ägises. Tema aga istus ja pani tuld juurde nii hirmuäratava näoga, et kartsin ütsatadagi, sest ta oleks mu kindlasti maha löönud.

Keegi trampis ukse taga, ema läks välja külalisele vastu ja tuli tagasi Ignác Csűrösi, Kelemen vanaisa, minu vanaisa vaderiga.

„Tere õhtust!“

„Annaks Jumal,“ vastas isa, kuid ei liigutanud, pani ainult ahjuukse kinni. Ema pühkis tooli puhtaks ja Ignáci-onu võttis kepile toetudes istet. Keegi ei teinud temaga juttu, kuigi oli näha, et ta tahab kangesti

rääkida. Ta niheles, kõhatas kõri puhtaks, pilgutas väikseid vanu silmi ja et tükk aega keegi temalt midagi ei uurinud, tegi suu lahti.

„Kus su isa siis on?“

Isa ei vaadanud talle otsa.

„Näete, et toas teda ei ole.“

Ignáci-onu võttis tubaka välja, aga nagu oleks ta unustanud, mida tahab, ei süüdanud ta seda põlema. Ta vaatas ringi. Meie poole, emale otsa, lõpuks väikesele toolile, kus nägi vanaisa padjapüüri. Lasi pilgul veidi aega sellel puhata, hakkas suure kõvera kepiga oma viiske surkima ja küsis pilku tõstmata:

„Kas on tõsi, et ta läks ära?“

Isa rapsas pea üles.

„Kuhu?“ küsis ta ja vaatas Ignáci-onule otse silma.

„Üles Haisusohu,“ vastas see.

Mu süda võpatas, nagu oleks teda löödud. Mu kurk muutus kuivaks, nagu oleks sinna korraga sisse puhutud. Tekk läks kuumaks, nagu oleks see tuline raud olnud.

Oh, Haisusoo. Kes sinna vaid sisse vajuvad, upuvad kõik järjest. Sealt ei tule ükski elav inimene enam välja. Kui lind sisse lendab, siis välja ei saa, sest sureb. Ka vanaisa sureb. Hoidku ennast, et ta häтта ei satuks, isa ütles ka talle järele. Aga ta ei tule tagasi. Ta läks just sinna ja isa tahtis seda, ema lasi ka tal minna, kui just nemad teda ei saatnud. Oo, mu Jumal, vanaisa! Ja nad ei lähe talle järele, ei tahagi minna, mina aga ei saa. Sellest on juba kuu aega, kui keegi oli sellest jutustanud ja öelnud, et nii see käib. Ainult seda ma ei teadnud, et käib nüimoodi ja seda valmistatakse niiviisi ette. Ja just mu vanaisa. Oo, armas Jumal, kui kaugel ta võib juba olla? Uzonkast on kindlasti möödas. Kindlasti ka oma kuusepingist. Sealkandis on hunte, et temaga midagi ei juhtuks, et mõni neist teda

maha ei murraks. Mul tuli nutt peale, nagu oleksin argpüks, aga jälgisin, et isa seda ei näeks.

Isa vaatas Ignáci-onu.

„Kust teie seda teate?“

„Mu poeg Áron ütles. Räägitakse, et käisid kõrtsis paalinkat toomas. Sind nähti ka kanaga.“

„See on tõsi,“ vastas isa ja oli jälle selline nagu enne. Isegi ahjuukse tegi lahti, et tuld vaadata.

„Kas ta läks ammu?“

Isa ei rääkinud rohkem. Ta ei pannud Ignác Csú-rösit tähelegi. Ema vastas, aga tal tuli vaevu hää l kur-gust välja.

„Sellest on nii veerand tundi.“

Ignáci-onu noogutas, tõusis püsti ja hakkas mine-ma. Avatud ukse juures pöördus ta tagasi, vaatas meid ja küsis emalt:

„Kas ta neid suudles?“

„Ei ühtegi,“ ütles ema ja hakkas põllega silmi kui-vatama.

Kui ema tagasi tuli, istus ta maha ja hakkas õmb-leva. Isale tuli jälle kange mure kallale, sest ta lasi tu-vel veel rohkem lõmata kui enne. Ma ei tohtinud iitsatada ega iitsatanudki. Nii jäin suure nutuga ma-gama.

Hommikul äratas mind isa. Ta nägi välja, nagu poleks magama heitnudki.

„Pane ennast valmis, lähme metsa puid tegema.“

Tal oli õigus, sest majas polnud puukübetki, ta oli öösel kõik ära põletanud. Tegime lõunani puid, minu mõtteis mõlkus vanaisa, mis mõlkus isa mõtteis, ma ei tea, aga ta ei löönud mind kordagi, kuigi lõikasin isegi sõrme.

Kui ta ütles, et võime minna, keerasin rajal kodu poole. Aga ta kamandas mind tagasi: „Mitte sinna!“ Ja me suundusime kivise kalda suunas, üles Haisusoo poole. Mu süda kisendas nagu hädakell. Astusin isa

jälgedes. Tema ei võtnud mul käest, nagu vanaisal kombeks oli.

Koopasuust leidsime kõik. Kenasti ritta pandud särk, püksid, kasukas, vanaisa asjad. Kõige peal karvamüts, raskuseks kivi. Kirve oli ta endaga kaasa võtnud. See riidehunnik oli nii väike, nii tühine, nagu polekski see minu vanaisa oma. Nagu ei mahukski inimene neisse riietesse.

Isa kummardas ja hakkas riburadapidi kõike mulle käsivarrele andma. Kui ta mütsi tahtis ulatada, pudenesis miski sellest välja ja veeres eemale lumme, vaatasime järele: see oli kanakints. Ma ei suutnud selle peale liigutada. Isa võttis kintsu üles. Kaalus seda käes ja libistas siis õrnalt ja tasakesi nagu mõne väikese linnupoja minu pauna. Ta astus minu juurde. Ta polnud seda veel kunagi teinud ja nüüd silitas ta käeseljaga üle mu näo.

„Kodus sööd,“ ütles ta, „sest praegu on see külmunud.“

Ta ei mõelnud sellele ega öelnud, et meid on kodus mitu öde-venda, sest teadis, et mina olin vanaisa lemmik.

Allpool koopa põhja lähedele mustas veel midagi. Tundsin riided ära. Need oli Ignác Csűrösi omad. Nendele ei olnud keegi veel järele tulnud ja vahest ei tulegi, sest isegi nii oli näha, et neis on auk augus kinni, keegi ei annaks nende eest punast krossigi.

Géza Ottlik

KUNSTNIK JA SURM

Kunstnik murdis saviseid käsi ja pöördus näole huvitatud ilmet sundides surma poole.

„Niisiis, mida te soovite?“

„Tahan sind ära viia,“ ütles surm suureliselt.

Ta kõhkles.

„Aga ma näen,“ lisas ta sunnitult, „et sa ei ole oma kuju veel lõpetanud.“

„Ei veel,“ noogutas kunstnik.

„Noh, võid minuga tingida, kuna meie erialad on hõimlased,“ ütles surm. Töötame ühele ja samale tellijale, igavikule. Ka mina annan muutlikule kuju, valندان ruumi, materjali ja aja ahelaid ...“

„Ainult mitte metafüüsikat,“ löikas kunstnik külmalt vahele, „sa oled suur käpard.“

„Arvad?“ irvitas surm.

„Igal juhul amatöör. Anna mulle veel üks päev, et saaksin kuju lõpetada.“

„Kas ühest päevast piisab?“

„Küll.“

„Hästi. Saad ühe päeva veel. Kas sul savi on?“

„On.“

„Asu siis tööle,“ ütles surm ja jättis kunstniku omapead.

Järgmisel päeval ilmus ta uuesti väiksesse ateljeesse.

„Kas said valmis?“ küsis ta.

„Keri põrgusse,“ hüüdis kunstnik ärritunult.

„Tohoh, kulla kolleeg,“ ütles surm nipsakalt, „su aeg on läbi, viin su ära.“

Ta vaatas valmivat taiest.

„Sa pole ju eilsest saadik midagi teinud!“
 „Mitte midagi.“
 „Sa ütlesid, et ühest päevast piisab.“
 „Paistab, et eksisin.“
 „Aga sa ei ole üldse töötanud ...“
 „Savi on vähe,“ kehtas kunstnik õlgu. „Ateljee on väike.“
 „Hea küll,“ ütles surm. „Annan sulle siin selle mäe ja siin selle oru. Palju aega sul vaja on?“
 „Ma ei tea. Kümme päeva.“
 „Saad sada päeva,“ teatas surm suuremeelselt ja lahkus taas.
 Sada päeva sai mööda ja surm oli uuesti platsis.
 „Siin ma olen,“ ütles ta.
 „Läki,“ ütles kunstnik.
 „Näita mulle oma kuju.“
 „Jäta. Lähme pealegi.“
 „Miks nii? Kas sa ei ole seda ikka veel valmis saanud?“
 „Ei.“
 „Eh, mida sa siis sada päeva tegid?“
 „Mitte midagi.“
 „Masendav.“ Ta vaatas kuju ja sellel ei paistnud tööpoolest ühtegi muudatust. „Ma oleks sind juba ammu ära viima pidanud. Sa oled kohutav. Paistab, et sa tead, et ma ei saa sind seni ära viia, kuni sa oma tαιest valmis pole saanud.“
 „Ei teadnud.“
 „See on kõrgemalt poolt antud tungiv juhtnõör. Ma pean laskma sul oma kuju valmis teha, sest ka sinu kunst teenib meie eesmärki. Tähtis, konfidentsiaalne – sain toimiku sellise tähistusega. Mida see kuju õigupoolest kujutama peaks?“
 „Elu. Tema täies ilus.“
 „Ma ei saa sellest arugi,“ mõmises surm.
 „Mina saan.“

„Ühesõnaga, mida sul vaja on?“
„Seda, et sa mu rahule jätaksid.“
„Saad selle riigi siin enda ümber.“
„Sellest on vähe,“ ütles kunstnik.
Surm kibrutas otsmikuluud.
„Hästi,“ ütles ta, „saad kogu maailma, merede ja taevaste ja kogu Carrara marmoriga.“
„Seda on vähe,“ ütles kunstnik.
„Vähe! Vähe! Mida sul siis vaja on? Lõpmatust, otsatut lõpmatust?“
„Otsatut lõpmatust,“ ütles kunstnik.
„Mis lapsikus see küll on,“ ütles surm. „Olgu see siis pealegi sinu. Oled vaba. Ka aeg on sinu. Aga tea, et tulen sulle järele selsamal silmapilgul, kui oled teose lõpetanud.“
Nad ei jätnud hüvastigi. Kunstnik vaatas surmale naerdes järele. Otsatu lõpmatus oli jälle tema. Täht-aega ei olnud määratud. Ta võttis peotäie savi ja lõpetas taiese kiirustamata poole päevaga.
Surm vajus küll mõttesse.
„Ma arvasin,“ mõmises ta, „et sa tahad iga hinna eest elada. Miks sa nii väga kiirustasid?“
„Ma ei kiirustanud põrmugi. Mul oli jäänud teha veel vaid poole päeva töö.“
„Aga sa ei suutnud seda lõpetada ei ühe päevaga ega saja päevaga, kuni ei saanud selleks piiramatult aega.“
„Ei suutnud,“ naeris kunstnik.
„Ja nüüd võiks elu ja lõpmatus olla sinu. Ja sa loobud neist nii kergesti? Annad tagasi?“
Kunstnik ei vastanud, vaid naeris aina edasi.
„Kas võime minna?“ küsis surm.
„Võime minna.“
Kunstnik keeras kaela ümber oma armsa punase salli, pani kõikjal laiali vedelevad klaasid kappi ja üht vana laulu ümisedes, mille saatel ta kunagi onestepi

oli tantsinud, asusid nad teele. Kell oli seitse õhtul.
Surm lobises ühest ja teisest, vikat õlal kõikumamas.
Jõude sammusid nad oru külge mööda kidurate pöö-
saste ja kuuskede vahel.

Iván Mándy

MODELL

Isa ütles:

„Kirjutad kogu elu, et ma tarin oma tekki endaga kaasas.“

Ka siis lamas ta parajasti voodis. Hotell Adria, neljas korrus 47. Ta kohendas ja patsutas oma tekki. Ta tassis seda tõepoolest kaasas, kui külge keeras. Nagu poleks ta õigupoolest lamanudki. Vaid läbinuks tekiga otsatult pikki teekondi.

Samal ajal aga mõmises ta veel midagi.

„Sest ainult seda sa näed!“

Ühesõnaga, ainult seda vaatepilti. Kuidas ta voodis lamab. Voodi kõrval toolil tema riided. Kortsus pintsak, alailma porised püksid.

Isa segab jälle kusagilt vahele. Võib-olla hotellitoast, võib-olla mõnest hämarast koridorist. Või unenäosügavusest.

„Pean'd, pea, sõbrake! Ma harjasin alati oma püksid korralikult puhtaks.“

Ükskõik, kust ma talle lähenen, ükskõik mis punktist, ikka segab ta vahele, vaidleb vastu.

Kuigi algus oli hea. Selles esimeses lühiromaanis ei olnud õigupoolest mitte mingit vastalisust või midagi säärast. Kirjutis rääkis hotellist, Adria hotellist. Toimetajahärrast ja tema pojast. Toimetajahärra ei toimeta midagi, ta ei töötagi ajalehes. On nagu vabakutseline. Üritab mõnd artiklit ja reportaazi ilmutada ja see pole kerge. Aga kui veidi raha kokku kraabib, lähevad poisiga kinno. Poiss ei tee midagi muud, kui ootab selles hotellitoas isa. Ootamise ja vaigse nälgi-

mise aitab unustada ainult üks asi: kino. Isa tähendab kinomaailma.

Siin pole veel häda midagi. Poiss ootab seda kena kelmi kuli.

„Kelm kuli!“ Isa suitsetab sigaretti ja raputab pead. „Mida sa sellega öelda tahad? Võib ju olla, et petsin ühelt või teiselt raha välja, ja võib olla, et ei maksnud kunagi neid laene tagasi. Aga kui paljud minult küsisid, kui lood veel sellised olid! Sa tead ise ka, kui paljud mind tüütasid.“

„Tean, isa, aga ka see oli kuidagi kelmuse pärast.“

Ta ei kuulagi mind. Seisab mingis toas akna juures. Vaatab tänavale.

„Ja kas kelmid polnud mitte need, kes toimetustes istusid? Need ennasttäis kõlupead! Aga ka mul olid lehed! Lõin lehti mitte millestki! Miks sa mu ettevõtmistest ei räägi?“

„Need olid üsna hämarad ettevõtmised.“

„Kõik ettevõtmised on üsna hämarad. Ma tegin lastelehti, kirjanduslisasid. Raiskasin oma raha selle peale.“

„See ei olnud päris sinu raha.“

„Ükskõik! Tahtsin ikkagi, et lapstel oleks korralik leht kätte võtta, kus ei ole lalinat, kuhu kirjutavad kirjanikud, aga sina seda muidugi ei näe, sa ei näe just asja ival!“

Iva ... Võimalik, et tõelist toimetajat ei ole ma eriti kujutanud. Ma ei tahtnud vanast mingit kangelaslikku pilti maalida. Kuigi on ette tulnud, et mul on tänaval hõlmast kinni võetud.

„Ma ei tea paremat toimetajat kui su isa! Viisin talle luuletusi. Ta luges kogu kaustiku tähelepanelikult läbi ja ütles: „Unustage need ära, härra, Te peate uurimusi kirjutama.“ Jah, ta kohe teadis, mis inimeses peitus.“

Lühikest aega oma elus oli ta majaomanik. Talle kuulusid poepinnad. Ta ei pistnud neisse poodidesse ninagi. Vähemasti arvasin ma nii, arvestades, kui kergemeelne ta oli.

„Kergemeelne?! Sinu isa?“

See kõrvikmütsi ja sallidesse mässitud kuju vaatas mulle tardunult otsa. Kohtusime juhuslikult trammipeatuses. Tema tundis minu ära.

„Gyula poeg! Ma teadsin kohe, et sa oled Gyula poeg! (Kui paljud niimoodi tänaval vastu tulevad. Gyula poeg! Sa oled Gyula poeg!) Ja juba olime keset lõputut vestlust isast.

„... miks sa ütled, et ta oli kergemeelne? Ta istus alatasa selle optiku, onu Feini juures. Ja mitte ainult tema tütarde, Feini tüdrukute pärast, oo, ära sa seda arva! Ta andis vanale Feinile nõu, milliste kuulutus-tega oma äri veidi modernsemaks muuta. Aga see polnud nii mitte ainult onu Feiniga, vaid ta tormas sisse ka teiste juurde. „Te magate!“ Ta alustas alati sellega. „Te magate! Olete kõigest maha jäänud, see pole Euroopa!“ Kõrvikmütsiga mees jäi natukeseks vait. Siis aga jätkas oma sälle sikutades. „Võib olla, et teatud asjades oli su isa veidi kergemeelne, aga kelles teises oli veel nii palju elu?“

Elu, liikumine ... Ja et ta oli suur korraldaja. Andis nõu optometristidele. Kontrollis kogu poerivi. Aga kõik kadus käest. Sellele järgnesid kohutavad pettumused.

„Sina seda ei mõista!“ Isa on nüüd juba tõesti ärritunud. „Minu ümber olid kujutlusvõimeta tegelased! See oli minu ainus häda ... Sinu peale võis veel loota, algus ei olnud just halb. Aga siis!“

Eks ole! Ainult et siis tuli teine ring. Isaga peetud matši teine vaatus. Ja see oli juba natuke rängem.

Toimetajahärra sära tuhmus. Kuhu jäid tema ringitraavimised reportaazidega? Teatud laenude järel

jooksmine? Hotelliajastul oli lõpp. Uuematest kirjutistest leiame üksildase vanahärra. Hotellidest eemalejäänuna läheneb ta pojale. Tema on ainus, kellelt veel midagi loota võib. See poiss on muuseas üsna tujutu. Ta ei meenuta meeleldi aegu, mil veel isa tema esimesi novelle parandas. Ja tegi talle üldse selgeks, et kõike ei ole vaja nii üksikasjalikult kirja panna. Meeldib see talle või mitte, elliptilisest kujutusviisist kuulis ta esimest korda isa käest.

Aga nüüd on vana küll juba täiesti kasutuskõlbmatu. Tõmbub oma tupp, näksib juustu, nihutab seideleid edasi-tagasi. Sedelitel korratud luuleread ja märkmed. Mis märkmed? Uurimused, mis kunagi valmis ei saa ...

„Pea nüüd kinni, sõbrake! Kui sa pead silmas Gorgey uurimust, siis see on peaaegu valmis. Märkmete tegemine võttis muidugi tüki aega. Mis aga Zoltán Ambrusisse puutub, siis temaga seoses tahtsin näidata omaaegset Budapesti. Seda noort ja andekat linna. Jah, jah, toona paistis veel, et siin võib süiski midagi sündida.“

Ta vakatab hingetult, aga ainult selleks, et uuesti alustada.

„Ja mida sa sellega öelda tahad, et ma kõssitasin ainult nurgas? Tahtsin end natuke koguda, muud ei midagi.“

„Ühesõnaga, sõdalase hingetõmbepaus.“

„Hea küll, hea küll, see ei olnud nüüd just ülearu vaimukas. Igatahes ei jätnud sa mulle eriti aega hinge tõmmata. Passisid aina peale, millal saad mu mõnesse haiglasse toppida.“

Kolmas ring. Isa haigused, haigla. Ühe argliku enesetapukatse järel närvihaiguste osakond.

„Mida sa selle argliku enesetapukatse all mõtled?“
Isa tõstab pea, vaatab ainiti oma läbitungivalt selge pilguga. „Tahtsin aknast alla hüpata, pole vaja praegu

urgitseda, miks, aga vahepeal ilmusid välja möödakäijad. Täpselt samasugused lootusetud kõlupead nagu sina. Kas oleksin pidanud nende keskele potsatama? Ronisin kenasti alla ja tahtsin tagasi voodisse heita.“

„Sa tead ise ka, et see ei olnud nii. Sa ei roninud sugugi kohe alla.“

„Ma nägin su kohkunud pilku. Just nii, sõbrake! See pilk oli kohkunud ja kindlameelne. Siis ma juba teadsin, mis tulemas on. Selle haiglaga oli sul tuli takus.“

„Mul ei olnud valikut.“

„Muidugi, muidugi, ja siis unustasid mu kenasti sinna. Nagu mõne paki.“ (Tal on mitmeid võrdlusi: Vana mantel, kulunud sall ...)

Ta korrutab seda alailma. Tegelikult ei olnudki tal midagi viga, ainult mina unustasin ta sinna.

Ja mida ma tema kohta kirjutan. Et ta veel haiglaski laenu küsis. Tõmbas ühe kaaspatsiendi riided selga, kui välja jalutas. (Sest tal oli veel käike. Ta ei andnud nii kergesti alla.)

„Jälle näed ainult seda vähest?!“

Ta seisab haigla aias. Vehib ärritunult kätega.

„Aga selle oled unustanud, kuidas ma Géza Ádori perekonda veensin! Või ei olnud see mina, kes neile selgeks tegi, et nad Gézat sinna ei jäta? Ärgu jätku teda sisse, saad aru, mees?! Viigu koju, ärgu loobugu temast.“

Ta vakatab ja ainult vaatab. Ma tean, mis tulemas on. Et mina seevastu loobusin temast.

Ja mida mul öelda on?

„See on asjatu, isa, see on juba juhtunud. Seda ei saa enam muuta, ka siis mitte, kui sa sellega kunagi ei lepi.“

Ega ta lepiigi.

Mu unenägudes tuleb, läheb, seletab ja protesteerib ta nüüdki. Elab oma elu. Kuidagi on ta kõigest teadlik. Mõne vana allilma ajakirjaniku käest võis ta kuulnud olla, et võtsin pärast tema surma naise. Unenägude koridoris astus ta mulle vastu leebe etteheitega: „Kuule, mees! Mina su naist veel ei tunnegi.“ Muidu aga käib mulle jonnakalt peale, et korraldaksin tema naasmise oma tuppa. „Tead, see ringiuitamine tüütab juba.“

Ükskõik, kuidas see võimalik on, aga kõik avanes temast. Tänavad ja väljakud, kangialused ja hoovid, kohvikud, kinod, jalgpalliväljakud ja toimetuse koridorid. Tema ümber keerlesid kelnerid ja ajakirjanikud. Noakaupmehed, agendid, muidupassijad ja ringivahtijad. Ja naised! Kui palju naisi!

Ta vedas voodis üht tekki, sikutas tekki, kui külge keeras. Mina aga panin selle kirja. Kas see tekk oli siis selline? See on täiesti ükskõik. Mulle oli ta selline.

Péter Hajnóczy

SIPELGAS JA ROHUTIRTS

Novembrituul rebis sahisevatelt puuokstelt just viimaseid krimpsukuivanud lehti, kui metsaserval kohtusid rohutirts ja sipelgas. Sipelgal oli seljas kulu- nud, naftaliini järele haisev, kuid lambavillase vood- riga talvemantel – ta oli selle juulis ostnud allahind- luselt Komisjonikaupade Kaubamajast, nagu ka vee- kindlad suusasaapad –, rohutirts aga värises õhukeses voodrita linases pintsakus silmanähtavalt. Rohutirts seisis, käed taskus, sest tal ei olnud kindaidki.

„Tere päevast, vader rohutirts,“ ütles sipelgas. „Te just ei higista oma kuues, nagu ma näen ...“

„Seda küll, külm on, vader sipelgas,“ vastas rohu- tirts lõdisedes. „See tuul lõikab luust ja lihast läbi ...“

Sipelgas kohendas nahkkinnastes kätega salli kae- las.

„Mu naine kodus,“ ütles sipelgas. „Ta on osav proua: vaatab telerit ja samal ajal koob või heegeldab alati midagi. Teie vist olete vallaline ja elate üürikor- teris, nagu ma tean ...“

„Nojah,“ noogutas rohutirts, „teate, mina muud- kui viiuldan, muuks eriti aega ei jää ...“

Ta koukis taskust sigaretipaki ja pakkus sipelgale.

„Aitäh,“ raputas sipelgas pead. „Loobusin suitse- tamisest rohkem kui kolm kuud tagasi. See pole mitte ainult kasutu tervist kahjustav kirg, vaid maksab ka raha. Minusugune lihtne tööline võib selle hinna eest hommiku- või õhtusöögi süüa.“ Ta kõhatas kurgu puhtaks. „Meil on naisega plaanis järgmisel aastal korter suurema vastu vahetada. Keskküte, telefon, maa-alune otsekäik prügimäele ...“

Rohutirts läitis sigareti.

„Kes suvel viiuldab, kuni teised kõvasti tööd rabaavad, et elus midagi saavutada ...“ Sipelgas vangutas pead. „Vahest arvasite, kulla vader rohutirts, et sel aastal talve ei tulegi?“

„Ma sõidan nädala pärast ära,“ ütles rohutirts, „tulen koju alles umbes maikuu ...“

„Sõidate ära?“ vangutas sipelgas pead. „Kas mõni sugulane kutsus külla, kulla vader?“

„Ei mina külas käi,“ ütles rohutirts, „mina ainult viiuldan kodus, harjutan ...“

„Kas võiksite öelda, kuhu te sõidate?“ naeratas sipelgas.

„Pariisi,“ ütles rohutirts.

„Pariisi?“

Sipelgas jõllitas rohutirtsule suurte silmadega otsa.

„Kas te teete nalja, kulla vader?“ küsis ta natuke kõrgendatud toonil. „Kust peaks teil selleks raha olema, et talv Pariisis veeta?“

„Kutsuti ... Conservatoire ...“ ütles rohutirts. „Viiuldan kontsertidel ...“

Sipelgas lõi pilgu maha, oli mõnda aega vait ja kõnetas siis rohutirtsu paluval häälel:

„Kas võiksite meie vana tutvuse poolest ... minu heaks midagi olulist teha?“

„Aga palun, suurima heameelega ...“ julgustas rohutirts teda, „öelge ainult, kulla vader ...“

„Paluksin teilt seda,“ ütles sipelgas, „et te Pariisis härra La Fontaine'i üles otsiksite ja talle ütleksite, et ta perse käiks.“

István Örkény

BALLAAD LUULE VÄEST

Bulvaril seisis üks taksofon. Selle uks avanes ja sulgus sageli. Inimesed arutasid oma igapäevaseid asju, helistasid elamuametisse, leppisid kokku kohtingu, küsisid sõpradelt laenu või vaevasid kallimat armukadedusega. Üks eakas naine naaldus pärast kuuldetoru hargile asetamist vastu automaati ja nuttis. Selliseid juhtumeid tuli aga ette harva.

Ühel päikesepaistelisel pärastlõunal astus taksofoni luuletaja. Ta helistas toimetajale ja ütles:

„Neli viimast rida on olemas!“

Ja ta luges määrdunud paberitükilt ette neli luule-rida.

„Oh, kui muserdav!“ ütles toimetaja. „Kirjuta veel kord ümber, aga palju helgemalt.“

Luuletaja kaitsvad argumendid olid tulutud. Veidi aja pärast pani ta toru käest ja lahkus.

Mõnda aega ei tulnud kedagi, taksofon seisis tühjalt. Siis ilmus välja üks keskealine proua, silmatorkavalt paks, silmatorkavalt suurte rindadega, seljas suurelilleline suvekleit. Ta tahtis telefoniautomaadi ukse lahti teha.

Uks avanes vaevaliselt. Esialgu ei tahtnud see avaneda, kuid siis paiskus niimoodi lahti, et tõukas daami vaat et tänavale. Järgmise katse peale vastas uks niimoodi, et see käis juba jalahoobi eest. Daam astus taarudes sammu tagasi ja kukkus vastu postkasti. Bussi ootavad reisijad koondusid telefoniautomaadi juurde. Nende hulgast eraldus üks jõulise välimusega mees, käes portfelli. Ta proovis taksofoni sisse astuda, kuid sai ükselt sellise löögi, et kukkus tänavale

selili. Inimesi tuli ikka juurde ja juurde, kõlasid märkused taksofoni, postkontori ja suure lillelise daami kohta. Mõned arvasid teadvat, et ukseks on kõrgepinge, teiste arvates tahtsid suur lilleline daam ja tema kaasosaline automaadis olevaid münte ära varastada, kuid nad tabati aegsasti teolt. Taksofon kuulas mõnda aega nende arutut mõistatamist, pöördus siis ringi ja hakkas rahulikel sammudel mööda Rákóczi tänavat eemale minema. Nurga peal fooris põles parajasti punane tuli, taksofon peatus ja ootas.

Inimesed vaatasid talle järele, kuid ei öelnud midagi; meie kandis ei imestata millegi üle, kõige enam selle üle, mis on loomulik. Buss saabus ja viis reisijad ära, taksofon aga tatsas suvise pärastlõuna päikese-
lõõsas rõõmsalt piki Rákóczi tänavat.

Ta silmitses vaateaknaid. Tammus lillepoe ees, mõned nägid teda raamatupoodi minemas, aga võib ka olla, et ajasid ta kellegi teisega segamini. Ühe kõrvaltänava alkoholipoes kallas ta kurku pitsitäre rummi, siis jalutas mööda Doonau kallast ja läks Margiti saarele. Kunagise kloostri varemete juures nägi ta üht teist taksofoni. Ta jalutas edasi, pöördus siis tagasi, läks lõpuks teisele poole teed ja hakkas üle tee seisva taksofoniga visalt tõtt vahtima. Hiljem, kui juba hämardus, kahlas ta lillepeenraste rooside keskele.

Seda, mis varemete juures juhtus või mis mitte, ei ole võimalik välja selgitada, sest saarel on tänavavalgustus kehv. Aga järgmisel päeval märkasid varajased möödakäijad, et varemete ees seisev taksofon on täis loobitud veripunaseid roose, telefon aga ühendas kogu päeva valesti. Teisest automaadist polnud aga jälgegi.

Tema lahkus aoajal saarelt ja läks üle jõe Budasse. Ta ronis Gellérti mäele, rühkis sealt üle küngaste ja läbi orgude Hármashatári mäe tippu, laskus siis möö-

da mäekülge alla ja suundus maanteele. Budapestis ei nähtud teda enam kunagi.

*

Linnast väljas, Hűvösvölgyi viimastest majadestki kaugemal, kuid Nagykovácsi külast tunduvalt sümpool on üks metsalilli täis aas. See on kõrgetüveliste puude vahel peidus nagu mõni mägijärv ja nii pisike, et laps võiks sellele hingetuks jäämata ringi peale joosta. Ta on isegi selleks liiga väike, et keegi teda niidaks, seepärast kõrguvad seal hein, umbrohi ja lilled kesksuvel juba pihani. See on koht, kus taksofon end sisse seadis.

Matkajatel, kes pühapäeviti sinnakanti satuvad, on tema üle väga hea meel. Neil tekib tahtmine kellegi kujul nalja teha, kes veel õiglase und magab, või tuleb neile pähe mõte koju helistada, et maha unustatud võti mati alla pandaks. Nad astuvad automaati sisse – see on pehmel pinnasel veidi kiiva vajunud – ja samal ajal kui pikavarrelised metsalilled neile uksest järele koolduvad, tõstavad nad telefonitoru.

Aparaat aga ei anna mingit tooni. Selle asemel kõlab kuularist neli värsirida, nii tasa nagu helisummutiga viiulil ... Sisselastud raha aparaat tagasi anna, aga sellepärast ei ole keegi veel kaevanud.